

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei d'Arqueologia i Paleontologia
Biblioteca del Patrimoni Cultural

4707

Castell de Bufalaranya

Jordi Sagrera Aradilla ; Marc Sureda Jubany ; Gemma Vieyra Bosch

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

Índex

1. Introducció	1
2. Situació geogràfica	3
3. Descripció del jaciment	4
4. Notícies documentals	6
5. Context històric	11
6. Metodologia	20
7. Els treballs arqueològics	26
8. Conclusions	41
9. Bibliografia	53
10. Documentació annexa	
Planimetria	56
Registre estratigràfic	60
Material	101
Registre fotogràfic	126

1. Introducció

La present memòria recull els resultats de les dues darreres campanyes d'excavacions arqueològiques realitzades al castell de Bufalaranya, situat al terme municipal de Roses (Alt Empordà).

Del 3 al 21 de setembre del 2001 va tenir lloc la tercera campanya, i del 2 al 20 de setembre del 2002 la quarta. Aquestes actuacions s'emmarquen en un conveni signat entre l'Ajuntament de Roses i la Universitat de Girona. Aquest conveni de cooperació contempla la realització de tasques de documentació i d'excavacions arqueològiques així com d'assessorament en els treballs que se'n derivin. El valor arquitectònic de les restes conservades, la importància històrica del castell per proporcionar informació sobre un període poc conegut a nivell municipal i un potencial arqueològic de gran valor ja que es tracta d'un jaciment mai excavat, van destacar aquest monument enfront altres llocs històrics.

Els treballs realitzats durant aquests dos anys han estat dirigits per un equip tècnic format pels arqueòlegs Gemma Vieyra, Marc Sureda (a peu de cala) i Jordi Sagrera (coordinació dels treballs i tractament gràfic i planimètric). Els treballs s'han pogut dur a terme gràcies a la participació de diversos estudiants d'Història i d'Història de l'Art procedents principalment de la Universitat de Girona i, secundàriament, d'altres universitats catalanes i espanyoles (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona i *Universidad Autónoma de Madrid*). L'any 2001 van participar Elena Alfageme, Pilar Barceló, Jose Blasco, Jordi Bohigas, Jehú García, Ma. Jesús González, Ester Hornos, Xavier Marcó, Laura Mercadé, Francesc X. Morales, Sergi Palomeras i Marcos Rodríguez. L'any 2002 es va comptar amb Rosa Ma. Amigo, Laura Casas, Laia Jiménez, Xavier Marcó, Sergi Palomeras, Roger Sala i Jordi Serra.

El castell de Bufalaranya és un BIC segons el decret 22/49 sobre protecció de castells (BOE 5-5-1949), R-I-51-6055 i disposició addicional primera, punt 2 de la Llei 9/93, de 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català. Està inclòs en el Catàleg del Pla general d'ordenació urbanística dins de la categoria d'edificacions i indrets d'interès arqueològic (secció 7a, zona 18, subzona b, art.196); i de la categoria d'edificacions i indrets d'interès històric i arquitectònic (secció 7a, zona 18, subzona a, art. 195).

2. Situació geogràfica del jaciment

El castell de Bufalaranya es troba al terme municipal de la vila de Roses, a la comarca de l'Alt Empordà. L'aproximació al monument es fa pujant per un camí que té el seu origen a la carretera comarcal GE-614, uns 50 metres més enllà del quilòmetre 6 (vegeu fig.1). Les seves coordenades geogràfiques, segons la quadrícula quilomètrica U.T.M., són 4682770 de latitud i 516120 de longitud.

Les restes es localitzen a uns 244 m S.N.M., a l'extrem elevat d'un replà que es forma a la vessant nord d'una de les muntanyes que formen el que es coneix com a serrat de can Berta, a la serra de Rodes. Al nord del castell s'estén una zona planera que constitueix l'istme que enllaça amb la serralada; per llevant, ponent i migdia hi ha pendents molt pronunciades que baixen fins a la vall de la riera Trencada. El terreny està format per roques metamòrfiques originades en el període cambroordovicià.

L'emplaçament de l'edifici correspon a una posició de domini sobre la zona nord del golf de Roses i part de la plana empordanesa. A un altre nivell, cal destacar el paper estratègic del castell en el control d'un des passos naturals que comuniquen el rera país de la badia amb la costa nord i amb el territori del cap de Creus, a través de la vall de la riera de la Trencada. L'entramat d'aquesta xarxa de vies de comunicació cal situar-lo en el context de l'època medieval amb una distribució dels nuclis de població molt diferent a l'actual.

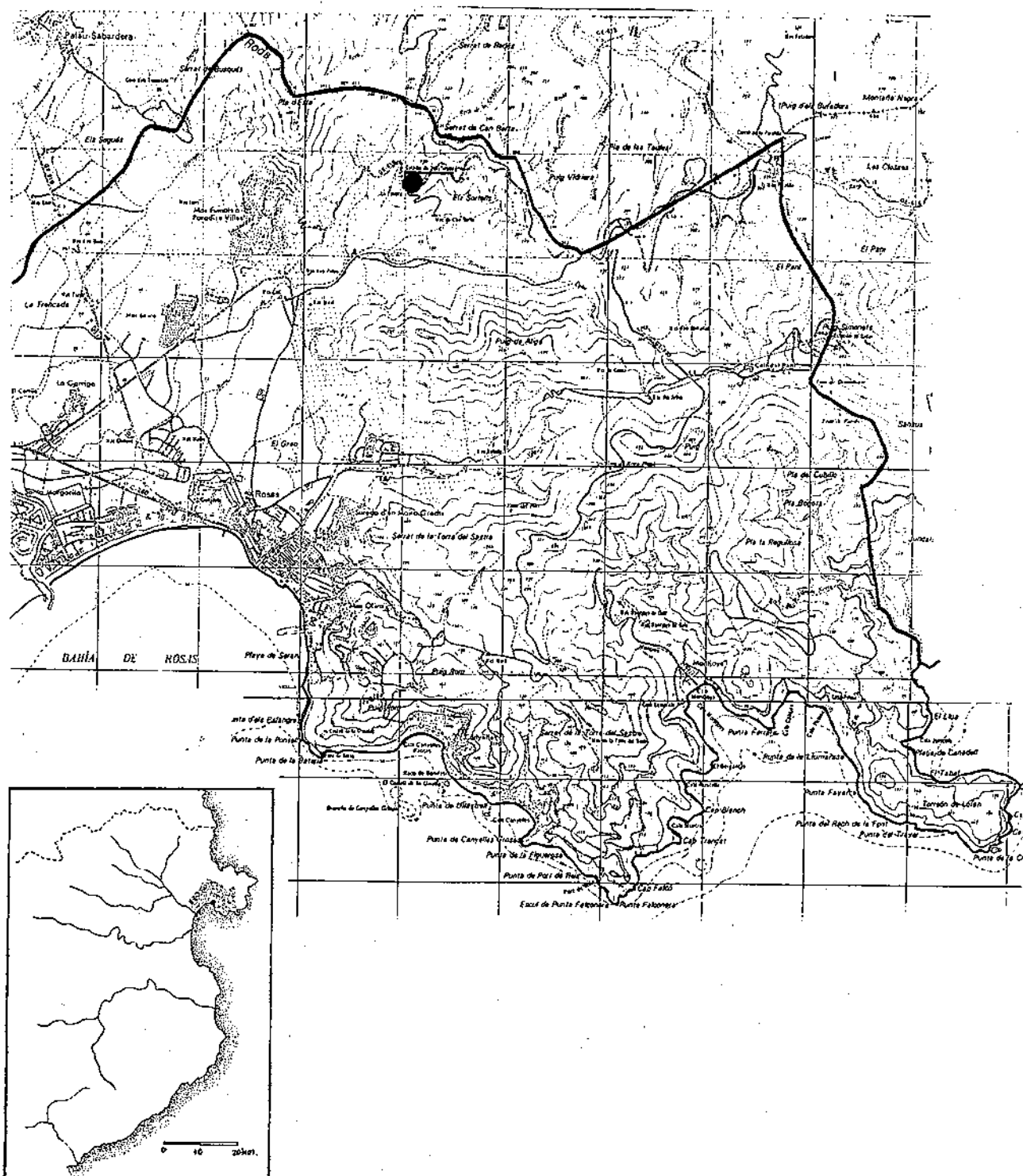

Fig.1:
Situació geogràfica del jaciment i accés al mateix.

3. Descripció del jaciment

El castell de Bufalaranya es pot descriure sumàriament com un recinte de planta irregular que, seguint els accidents naturals del terreny, envolta la part superior del puig, que es presenta en planells esglaonats. Al punt més alt, a l'extrem de tramuntana, hi ha el sector on les estructures s'han conservat en millor estat.

És doncs en aquest sector on es troba una construcció de planta rectangular d'uns 11 per 7 m, bastida amb murs d'entre 1'80 i 1'50 m de gruix. D'aquesta estructura, que hem anomenat convencionalment "la torre", els murs de llevant i tramuntana es conservaven ja abans de l'excavació en una alçada exterior superior als 4 m, mentre que els de ponent i migdia havien quedat colgats fins a la cota del superficial. A l'interior de l'estança hi ha una ferma pilastra central, i els murs perimetrals tenen una banqueta enlairada que forma un desgruixament per a un trespol. Al mur de llevant hi ha un gran finestral allargat i també una petita obertura rectangular, comparable a una mira, que enfoca la vista directament al cim llunyà del Pení. La torre es construí amb lloses de llicorella de la contrada, allargades i primes, sense treballar, travades amb morter de qualitat i disposades molt ajustadament. En general la disposició de les lloses tendeix a ser horitzontal, però destaquen algunes filades de llosetes inclinades en un sol sentit i, sobretot, trams excel·lents d'un *opus spicatum* perfecte i espectacular, sorprenent per les seves dimensions (prop dels 70 cm d'alçada). Aquestes filades d'espiga són probablement les més impressionants de la comarca. Davallant a migdia d'aquesta estructura trobaríem una altra aula rectangular, més estreta, de la qual només en conservem les filades inferiors.

Més cap al sud trobem un espai de planta triangular, convencionalment anomenat el "pati", a l'oest del qual hi ha encara una altra aula llarga i estreta, amb subdivisions internes, que clou el recinte per l'extrem sud-oest i obre una porta vers llevant. La resta de la terrassa del castell està delimitada pel que fins al moment es pot descriure com un corredor perimetral que va de l'extrem nord

de l'aula descrita ara mateix fins la punta sud del recinte, envoltant totes les altres estructures.

La muralla que envoltava el recinte està força enderrocada, però encara se'n pot seguir el perímetre complet, que s'adapta a les irregularitats del terreny. Els paraments més visibles són el de llevant i especialment el de tramuntana, on trobem un pany de paret de lloses de llicorella amb nombroses espitlleres que es conserva amb una certa espectacularitat; les sageteres, molt apropades entre elles, es troben disposades en dos nivells intercalats i cadascuna d'elles es delimita amb simples lloses més grans que emmarquen l'obertura. A llevant s'identifica l'entrada al recinte, a la qual s'arriba per un camí que fa giragonses, protegit amb murs d'espiga, i que s'uneix a la construcció mitjançant una rampa adossada al mur sud-est. El condicionament d'aquest camí comportà el retall i adaptació de la roca natural del subsòl que aflora en forma d'esperó a l'extrem sud-est del jaciment.

En general, tots els llenços del recinte presenten un aparell menys acurat que els de l'edifici superior: el seu gruix és irregular i varia segons els punts, les pedres són de mida més petita, l'ús de l'espiga hi és molt esporàdic i en quasi cap mur s'ha pogut assegurar l'ús de morter per al relligat. Només algunes estructures que potser eren objecte d'una preocupació especial revelen puntualment la presència de morter, com és el cas de la porta d'accés. Completant el sistema defensiu, al nord i extramurs, en l'istme que enllaça aquest puig amb la serralada, hi ha un doble fossat excavat a la roca natural, que també degué servir de pedrera per aixecar la fortalesa.

4. Notícies documentals

En les memòries corresponents a les darreres campanyes d'excavació s'ha anat incloent un resum de la documentació localitzada a l'entorn del castell de Bufalaranya, que consistia bàsicament en constatar l'absència, fins al moment, de documentació anterior al segle XIII que hi fes referència, i també en la ressenya de documentació moderna (a partir del segle XVII), la primera font on es cercaren notícies sobre el castell i d'on s'obtingué el topònim usat actualment.

Tanmateix, una revisió recent del fons documental del comtat d'Empúries que es conserva a l'Arxiu General de la Casa Ducal de Medinaceli ha fornint noves dades que han de ser tingudes en consideració. Glossem quatre documents localitzats:

- A.D.M., Ampurias, 8-913.

1277, juny, 1

Reconeixement atorgat per Dalmau de Garriga a favor del comte Ponç Hug, de la senyoria del castell de Bufalaranya, el qual té per ell, i de la meitat de la farga de la vila de Roses.

- A.D.M., Ampurias, 8-914.

1347, febrer, 17.

Reconeixement atorgat per Guillemó Alió, de Garriga, fill i hereu de Bernat Alió, també de Garriga, a favor de l'infant Ramon Berenguer, comte d'Empúries, de tenir per ell en feu la meitat del castell de Bufalaranya i la meitat de la farga de la vila de Roses. Presta jurament de fidelitat i homenatge.

- A.D.M., Ampurias, 8-915

1346, abril, 1.

Reconeixement que fa Berenguer de Fortià a l'infant Ramon Berenguer de tenir en feu per ell la meitat del castell de Bufalaranya i la meitat de la farga de la vila de Roses, les quals van pervenir-li per herència de Dalmau de Garriga. Presta jurament de fidelitat i homenatge.

- A.D.M., Ampurias, 8-916.

1351, març, 6.

Reconeixement que fa Berenguer de Fortià a l'infant Ramon Berenguer de tenir en feu per ell l'altra meitat del castell de Bufalaranya i l'altra meitat de la farga de la vila de Roses, les quals li han pervingut per compra feta a Alamanda, muller del difunt Bernat Alió i mare i hereva universal del difunt Guillem Alió. Presta jurament de fidelitat i homenatge.

Atès que diverses seccions de l'Arxiu General de la Casa Ducal de Medinaceli es troben, en forma de microfilms, dipositades en els locals de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, al monestir de Santa Maria de Poblet (la Conca de Barberà), l'abril del 2001 s'hi va poder realitzar una petita cala que permeté examinar dos dels documents esmentats.¹ Tot seguit s'inclou la transcripció d'un d'ells, el que du la signatura **A.D.M., Ampurias, 8-915** (1346, abril, 1), amb el contingut del qual, provisionalment, podem avançar algunes dades sobre el funcionament del castell a la baixa edat mitjana que s'adiuen, fins ara, amb la informació que prové de les exploracions arqueològiques.

Bàsicament, el conjunt documental localitzat permet entendre el castell de Bufalaranya, a partir de mitjan segle XIII *grosso modo*, com un element més dins el context del feudalisme tardà. Primer Dalmau Sagarriga i Bernat Alió, magnats de la zona coneguts per altres documents (castells de la Garriga i de Cadaqués), i després Berenguer de Foixà, a partir de mitjan segle XIV, obtenen el castell o parts del castell a canvi de l'homenatge corresponent al comte d'Empúries, és a dir, n'esdevenen feudataris, directament per sota del comte i amb dret a la percepció de les rendes corresponents al castell o a les respectives parts, susceptibles al seu torn de ser infeudades a altres personatges menors.

Observem que a partir de l'aparició dels Alió, per cap baix, i fins que la totalitat del feu reverteix en Berenguer de Foixà el 1351, el castell ha estat atorgat en feu en meitats per indivís, és a dir, no pas repartint l'espai físic del castell o atorgant unes rendes a un feudatari i unes altres a l'altre, sinó fent un

¹ Manifestem el nostre agraïment a Lúdia Donat i a Anna Gironella.

totum revolutum amb el conjunt dels rendiments corresponents a la jurisdicció del castell i repartint aquest total en dues meitats iguals, una per a cada feudatari. Això ens fa evident que el castell de Bufalaranya funciona, des de mitjan segle XIII, com a element centralitzador i definidor d'una demarcació jurisdiccional i sobretot fiscal, en el marc del feudalisme tardà. Això el revesteix de significat econòmic, però no implica forçosament el funcionament de l'edifici com a hàbitat o com a localització d'una guarnició militar. Com veurem més endavant, l'arqueologia ens permet datar les darreres fases de l'ocupació del castell dins del segle XIV. Tot plegat ens ajuda a definir la funció i la vida del castell en els moments darrers del seu funcionament.

Quant al període inicial de la vida de l'edifici, hom espera que la recerca documental en el fons Empúries de l'arxiu Medinaceli fornirà encara dades molt valuoses que, talment com aquestes darreres, poden haver passat per alt als historiadors locals que fins ara s'han dedicat a compilar notícies sobre el castell. El recent dipòsit de part de l'arxiu ducal a Castelló d'Empúries facilitarà, a partir del moment en què pugui ser consultat, el desenvolupament d'aquesta tasca en el decurs de l'any vinent.

- A.D.M., Ampurias, 8-915

1346, abril, 1.

Reconeixement que fa Berenguer de Fortià a l'infant Ramon Berenguer de tenir en feu per ell la meitat del castell de Bufalaranya i la meitat de la farga de la vila de Roses, les quals van pervenir-li per herència de Dalmau de Garriga. Presta jurament de fidelitat i homenatge.

Noverint universi quod die sabbati intitulata kalendis aprilis anno Domini millesimo trescentesimo quadregesimo sexto venerabilis Berengarius de Furtiano existens ante presencia incliti et magnifici domini Ynfantis Raimundi Berengarii illustrissimi domini Jacobis bone memorie Regis Aragonum filii comitis Impuriarum et domini sui in presencia mei notarii et testium subscriptorum confessus fuit et recognovit per se et successores suos prefato inclito domino Infanti Raimundo Berengarii quod ipse Berengarius de Furtiano tenet et tenere debet pro ipso domino Ynfante Raimundo Berengarii et pro ejus successoribus comitibus Impuriae in feudum medietatem quam habet pro indiviso in castro de Bufagranyes situato infra dictum comitatum Impuriarum et albergas et pasturas et omnia alia que ipse accipit in mansis suis parrochie de Rosis, necnon et medietatem quam habet in fabrica de Rosis et medietatem etiam quam habet in fabrica de Oculo Stricto. Que quidem omnia supradicta spectat at ipsum Berengarium de Furtiano jure hereditario venerabilis Dalmacii de Garriga militis quondam avi sui materni. Pro quo quidem feudo dictus Berengarius de Furtiano tramisit esse dicto domino Ynfanti et suis successoribus comitibus Impuriarum fidelis et legalis de eorum corporibus et de omnibus membris que in corpore suo se tenent, prout quilibet fidelis et legalis feudatarius et vassallus esse debet suo domino ac tenetur. Et pro predictis fecit ac prestitit dictus Berengarius de Furtiano prefato domino Ynfanti Raimundo berengarii in presencia mei notarii et testium subscriptorum homagium ore et manibus comendatum. Et ipse dominus Ynfans recepit dictum homagium a dicto Berengario de Furtiano ac eundem de dicto feudo per trationem ejusdem capucii quod in suis manibus possit sed inmisit plenarie investivit salvo in omnibus et per omnia jure suo et suorum successorum. Quibus sic factis et gestis ad mandatum dicti domini Ynfantis et ad requisicionem dicti Berengarii de Furtiano facta fuerunt de predictis duo publica consimilia instrumenta per

alphabetum divisa, per me notarium infrascriptum, alterum pro predicto domino Ynfante et aliud pro dicto Berengario de Furtiano ad habendum perpetuam memoriam premissorum. Que acta fuerunt in villa Castilionis Impurie intus domum Fratrum predicatorum ipsius ville in camera videlicet in qua dictus inclitus dominus Ynfantis et inclita domina Comitissa ejus consors hospitabantur et personaliter existebant. Die et anno superius appositis et contentis presente me subscripto notario et presentibus etiam testibus ad hec vocatis especialiter et assumptis videlicet venerabilibus Bernardo de Villacerto vicarius comitatus predicti, Fratre Petro Bajuli licenciatus in decretis, Bartolomeo ça Plana licenciato in legibus, Petro de Plano expensore et Castilione Petri consiliariis dicti domini Ynfantis.

Sig(signum)num mei Raymundi Resca auctoritate domini Comitis Impurie notarii publici per totam terram et dominacionem suam, qui una cum dictis testibus premissis interfui et hec scribi feci et clausi cum litteris positis in raso in linea IIII ubi dicitur "comitibus Impurie in feudum" et in linea decima ubi continetur "capucii".

5. Context històric

Moltes raons, i a partir de les darreres campanyes la pròpia documentació arqueològica, ens recomana de contextualitzar l'origen del castell de Bufalaranya en el marc ampli del final de l'Antiguitat i les primeries de l'Edat Mitjana; diferents criteris, dins d'aquesta referència àmplia, ens orientaran cap a una sèrie de conjuntures concretes que resulten raonables a l'hora de proposar hipòtesis de treball.

A grans trets, durant el domini visigot la fesomia de l'Empordà s'havia anat modificant de tal manera que el nucli emporità, la ciutat capdavantera i epònima de la regió, havia ja perdut la seva preponderància i estava ben lluny de ser l'enclau urbanístic rellevant que fou a finals de la República i inicis de l'Alt Imperi. En efecte, l'antiga ciutat ha quedat pràcticament abandonada i, des del segle IV pel cap baix, a la Neàpolis hi trobem només ruïnes, una àmplia zona cementirial i almenys una esglésiola (*cella memoriae* de les termes). L'hàbitat s'ha reduït i s'ha dispersat pels turons circumdants; només experimenta una certa concentració urbanística l'antiga Palaiàpolis (l'illot de St. Martí). Malgrat això, el lloc conserva cert prestigi sobretot a causa de la seva condició (documentada des del 516) de seu episcopal, amb un episcopologi que permet acreditar-ho, per bé que amb llacunes, en la totalitat dels segles VI i VII. D'altra banda, tot i que el conjunt episcopal no ha estat encara identificat, les nombroses esglésies circumdants (Sta. Margarida, Sta. Magdalena, St. Salvador, St. Vicenç) testimonien una sòlida implantació del cristianisme en cronologies ben reculades.

El nucli urbà que obté el relleu del dinamisme regional entre els segles III i V és precisament la vila de Roses, segurament en part gràcies a les seves excel·lents condicions portuàries que aglutinaven el tràfec comercial de la regió en aquest lapse de temps. Existeixen referències, això sí, molt poc contrastades, a la possibilitat que Roses fos seu episcopal, i s'apunta la hipòtesi, també sense gaire fermesa ara per ara, que la futura unitat administrativa del comtat de Peralada hagués pogut correspondre a una regió encapçalada per Roses en temps visigots. Amb tot, només podem constatar

fermament el dinamisme de la vila a través de fets com la presència d'una factoria de salaons o les encunyacions locals de moneda (segons alguns autors, això solia succeir en seus episcopals; en aquest moment Empúries no encunya).

A banda dels dos nuclis més urbanitzats, cal creure que el territori mantenia una relativament densa població rural d'origen hispanorromà, essent gairebé inapreciable l'aportació poblacional goda: en aquest moment els pocs visigots presents es trobaven, segurament, només en els alts càrrecs de govern i en les guarnicions militars. Per altra part, la dinàmica econòmica i social tendia al retrocés de la petita propietat, l'enfortiment dels grans *fundus* agraris en mans de l'aristocràcia terratinent (preferentment hispanorromana) i la progressiva dependència dels petits agricultors: fruit d'això naixerien a l'entorn de les vil·les els primers *vici* o nuclis agrupats de pagesos lliures o semillliures, tot sovint amb una capella rural edificada sota els auspicis del *dominus* que, amb el temps, esdevindria en molts casos parròquia. Aquesta dinàmica socio-econòmica que revertia en la creació d'interessos locals, sumada a les dissensions i lluites internes de l'élite governant visigoda, foren les bases de la situació de caos que viuria el regne visigot fins a la invasió musulmana.

En efecte, el floriment comercial i els contactes amb l'Àfrica que testimonia el registre arqueològic per als segles V i VI sembla que ja es troben en franca davallada cap a la segona meitat d'aquest darrer segle, en coincidència amb alguns dels conflictes cabdals del període (lluites fins a l'adopció del catolicisme el 589) i amb la guerra amb Bizanci, allargada fins a principis del segle VII, la qual suposà, a més de la interrupció del tràfic comercial, la inseguretat permanent del mar en general i de la zona costanera en particular. A la segona meitat del segle VII la crisi del regne visigot, cada cop més profunda, ja havia generat una sensació general d'inseguretat (ex. 673, revolta de Paulus; 711 secessió d'Àkhila), fins al punt que a principis del segle VIII l'estructura política es trobava ja tan mancada de contingut que els àrabs, havent eliminat definitivament i fàcil la monarquia toledana, pogueren arribar fins als Pirineus amb un mínim esforç.

En aquest context, moltes poblacions costaneres d'arrel romana començaren a desaparèixer sobretot a partir del segle VII per instal·lar-se, tot sovint, més a l'interior, en llocs enturonats de més fàcil defensa i domini visual

de l'entorn i segurament en relació amb les noves pautes econòmiques d'organització del territori; el nucli rosinc, a remolc de la conjuntura, caigué també en franca decadència. La inestabilitat general propicià segurament la construcció de fortaleses per al control del territori i la vigilància del mar, amenaçat constantment per l'estol bizantí i pels pirates.

L'arribada dels sarraïns, final traumàtic del regne visigot, no fa més que reforçar la inestabilitat ja existent. Si bé segurament el Pirineu empordanès, amb la seva xarxa de fortificacions, actuà com a línia de resistència dels darrers reductes del regne visigot de l'est (es constata, per exemple, que la fortificació rosinca del Puig Rom estigué en ús durant el regnat secessionista d'Àkhila o del seu successor Ardó, vers el 713-715), a partir de 717-720 tal resistència ja no existeix i per tant els episodis bèl·lics són del tot esporàdics. Diferents indicis, com el lliurament voluntari de la ciutat de Girona el 785 a les tropes franques, fan pensar que el domini musulmà en aquest sector marginal, reduït a les instàncies de govern i als (més aviat escassos) efectius militars, quedava probablement reduït a l'entesa més o menys conjuntural dels grups dominants àrabs, de caràcter familiar o clànic, amb les élites locals, bàsicament encara pertanyents al substrat hispanogot. És en aquest sentit que cal interpretar la relativa independència dels governadors dels territoris del sud dels Pirineus i la seva rebel·lió contra l'emirat omeia de Còrdova, materialitzada en l'expedició fallida de les tropes franques a saragossa que tingué lloc el 778.

La subsegüent repressió per part d'una expedició cordovesa de càstig (781-782) és el context en què es produeix una migració dels *hispani* compromesos amb els governants àrabs rebels, que han d'emparar-se en la protecció dels francs i passar la frontera pirinenca. També en aquest marc es pot interpretar la presència a la serra de Rodes de l'abat hispà Àtala i de la seva gent (monjos, lliberts i servents) pels volts del 780: aquest abat restaurà una sèrie d'esglésies antigues, entre les quals la de Magrigul (precedent del cenobi de Roses), i més tard, segurament compromès amb la revolta fracassada, passà el Pirineu: en 782 es trobava ja a Rasès, fundant el monestir de sant Policarp (Canal *et al.* 2002, 14-15).

En realitat, aquest extrem oriental del Pirineu va essent identificat, cada cop de manera més clara, no tan sols com el lloc on s'establí la frontera franco-musulmana entre 759 i 785 aproximadament sinó també com una àrea en què,

més enllà de les necessitats militars conjunturals, els castells actuaren com a veritables agents de l'organització del territori. Millor encara, com a elements que organitzaven la repoblació d'aquest territori conquerit pels francs, a través de la creació d'una sèrie de districtes (*castrum, mons, castellum* són noms que reben en la documentació dels segles IX-XI, dins dels quals trobem *villae-ager* i *valles-saltus*) centrats per un castell que en alguns casos podia ser una fortificació preexistent reutilitzada. En el marc d'aquestes demarcacions i ja des del moment de la conquesta, a finals del segle vuitè, s'haurien posat en marxa les *aprisiones* tant per part de magnats hispanogots (pel que fa a l'*aprisio* era vigent la llei goda), fidels del comte i encarregats de funcions defensives, com per part dels monestirs, les grans institucions aleres que consolidarien la seva primacia sobre el poder laic especialment a cavall dels segles IX i X.

André Constant (1997, 1999) ha pogut estudiar amb detall aquests mecanismes a la zona de les Alberes, des del Conflent fins als comtats de Besalú i Peralada, amb especial atenció a la zona sud de la diòcesi d'Elna. En efecte, a banda de les *aprisiones* laiques, constata el paper ja des de finals del segle vuitè de monestirs com Magrigul, santa Maria d'Arles, sant Genís de Fontanes i sant Andreu de Sureda, o de la pròpia seu d'Elna, amb concessions de lots de terres per precepte imperial i en virtut de l'*aprisio* a mitjan segle novè.

La majoria d'aquests lots de terres obtingudes per *aprisio* es localitzen al marge del terme d'algun dels castells de la zona: Ultrera (*Vulturaria*), les Cluses (*Clausurae*) o Cotlliure-Banyuls (*Caucoliberi*), per citar els que es troben en colls de muntanya que constitueixen passos naturals. Dins del territori d'aquests castells hi trobaríem també agrupacions de població, bàsicament formades per homes lliures depenents de grans aloers, a vegades relacionades amb el conreu de la vinya (prop de la *Spedula* de Banyuls, per exemple, el nucli anomenat *Cabanas de Novas*, el migrat jaciment arqueològic de *La Pave*).

La xarxa d'estructures castrals carolíngies, relacionada amb la distribució del territori i potser hereva, en major o menor grau, de models remuntables a època visigoda, rep l'impacte de la revolta feudal al segle onzè i es fragmenta en una sèrie de castells subjectes de diferent manera als diversos petits poders feudals que sorgeixen en aquesta conjuntura. Cal entendre, llavors, que els castells dels segles anteriors que subsisteixen queden integrats en un nou

sistema que els dóna una nova funció, com a elements de control dels territoris immediats i de centralització de jurisdiccions i de rendes.

Context històric a nivell municipal

En aquesta època la rodalia de Roses, havent acusat una forta davallada des de mitjan del s. VI, experimentà segurament una dispersió de l'hàbitat cap a les zones abruptes més properes, com recolzen la gran quantitat de restes arquitectòniques atribuïbles a aquest moment distribuïdes per la serra de Rodes.

La vall de la Trencada

Als peus del castell de Bufalaranya s'estén la vall de la riera Trencada que configura un espai amb evidències de presència humana des d'època romana. Centrant-nos en el període que ens ocupa (segles VIII-IX), l'estudi de la documentació medieval ens proporciona diferents dades que parlen d'una ocupació de tipus religiós principalment. Aquestes fonts esmenten aquest indret utilitzant els topònims *Pineta*, *Pineda* o *Pinnita* i fan referència a l'existència d'una cel·la, sant Cebrià, que va ser restaurada abans de l'any 782 per l'abat Àtala. Aquesta cel·la monàstica alt-medieval ha estat associada a les restes d'una petita capella que hi havia hagut a la part central de la vall i que va ser eliminada cap als anys 70 en el procés d'explotació d'una sorra (DD. AA., 1990, 792). Al fons d'aquesta mateixa vall i al NE del castell ha estat documentat un nucli de poblament on es reconeixen diferents edificis, alguns amb parets construïdes amb *opus spicatum*, separats per estrets carrers (idem). Sobre aquest poblat l'única referència documental està continguda en un capbreu del segle XVII on apareix esmentat com a *vilar de cans de Panida*. Finalment, a ponent del castell, a la mateixa serralada de Rodes, hi ha el coll de sant Genís, punt bàsic en la xarxa de comunicacions terrestres d'època medieval (Bolòs, 1999) i que determina el recorregut d'un antic camí de Roses al Port de la Selva passant per Selva de Mar.

El nucli urbà de l'antiga ciutat de Rhode

Les excavacions arqueològiques realitzades a l'àrea que des del segle XVI està dominada per la Ciutadella han proporcionat dades tangencials sobre

l'evolució de l'antiga ciutat de Rhode durant els segles VIII i IX (vegeu fig.2, lletra B).

Els darrers treballs documenten una reducció de la superfície urbana a partir de principis del segle VII. Si aquesta regressió urbana és el reflex d'una crisi demogràfica o la conseqüència d'un trasllat de la població cap a zones interiors és una qüestió discutida. En qualsevol cas, el que sembla més probable és que la presència humana a la zona no s'interromp encara que es transforma i passa a ser de caràcter ritual. Això es fa evident a la necròpolis situada a ponent del turó de santa Maria. Si els seus orígens es remunten als segles IV-V sembla que la seva funció continua activa durant el segle VIII. És més, darrers estudis han detectat indicis que fan pensar en una continuïtat ininterrompuda d'aquest cementiri al llarg de l'alta edat mitjana (Nolla, 1997, 139).

La constància en l'ús de la zona com a lloc d'enterraments hauria d'entendre's com la pervivència d'un edifici de culte. Des del precedent més remot, l'església cementirial paleocristiana datada entre els segles IV-V, fins a l'església romànica del segle XI, l'existència d'un temple en el mateix indret en els segles intermitjos es pot rastrejar a partir d'indicis de tipus documental. El principal és una inscripció de mitjans del segle X que narra com el comte Sunyer encarrega fer la reconstrucció de l'església de Roses. Aquests treballs es descriuen amb les paraules *repari a fundamentis ecclesia*, cosa que fa pensar que cap a l'any 950 a la zona de l'antiga ciutat de Rhode hi havia una església quasi completament derruïda. Sobre aquesta mateixa església existeix una altre referència textual: es tracta d'una donació de Gausfred i Regimond al monestir de sant Pere de Rodes, de l'any 944.

La vall de Montjoi

Cala Montjoi es troba al sud de la península de Norfeu, en ple cap de Creus, i està formada per una petita vall regada per una riera que baixa del puig Alt (vegeu fig.2, lletra C).

En aquest indret s'han identificat restes d'una ocupació d'època romana. Ja en temps medievals les referències documentals evidencien una pervivència humana des del segle VIII fins el segle XI i que té la continuació en varies masies, algunes fortificades, d'època moderna.

Centrant-nos al període que en interessa val a dir que en aquest lloc es detecta l'existència d'un cenobi d'origen molt reculat gràcies al contingut d'un diploma de Carlemany, de data desconeguda, que explica uns fets anteriors a l'any 782. En aquells anys l'abat hispà Àtala, en la seva fugida cap al regne franc, s'establí al lloc de *Magregesum* o *Magregerum* i allà va refer diferents esglésies, fundades antigament, i que havien estat destruïdes pels pagans, és a dir, els sarraïns. Entre aquestes hi havia l'església de Santa Maria, identificada com Santa Maria de Magrigul. Aquesta informació permet entendre que cap a mitjans del segle VIII a la vall de Montjoi existia un cenobi d'origen visigòtic amb una comunitat que havia perdurat després del pas dels sarraïns i que, decadent, va acollir l'abat Àtala i els seus seguidors. Un cop restaurada i amb una comunitat renovada i reorganitzada després del pas de l'esmentat abat, el cenobi continua la seva existència. D'aquesta nova etapa una altra referència documental posterior explica com el cenobi de Magrigul, de triple dedicació, va ser arrasat novament pels *pagani*, en temps del rei Carles el Calb. Així, a principis del segle IX hi havia un temple, probablement el mateix que va refer Àtala cent anys abans, que va patir una nova destrucció, perpetrada pels normands, a causa de la qual els monjos van abandonar el lloc i varen fundar una nova església que a finals del segle X encara era venerada i que apareix esmentada com santa Maria *in valle Pinida*.

En resum, les dades extretes dels documents d'època medieval mostren un Montjoi, identificat amb diferents topònims, *Magrigul*, *Magrivil* o *Magregessum* que entre els segles VIII i IX allotja una comunitat de religiosos organitzats al voltant d'una seu central única o distribuïda en diferents edificis separats. Aquest antic cenobi no ha estat associat a cap edifici conegut, però hi ha la possibilitat que algunes de les restes arquitectòniques que es conserven a la zona, l'edifici de la Farella, del Fitor, les restes del pla de la Guardiola, les restes del Pla d'en Seniqueda o l'edifici de puig Alt siguin una pervivència d'aquest antic monestir.

El puig de les Muralles

Al cim d'una de les muntanyes que formen l'arc que tanca la badia de Roses per el NE, envoltat per les cases que formen la urbanització del puig

Rom, hi ha el que popularment es coneix com el *castrum* visigòtic (vegeu fig.2, lletra D).

El monument fou excavat en diverses etapes pel doctor Pere de Palol entre el 1946 i el 1987. Per la seva estructura té paral·lels amb les fortificacions de l'Àfrica bizantina del s. VI i incorpora paraments en *opus spicatum*. Hi és clara la influència bizantina, però alhora diverses peces d'abillament personal típicament visigodes (i el famós trident d'or d'Àkhila, c. 710) acrediten el domini visigot de la fortalesa.

Les darreres investigacions sobre el període visigòtic han portat a construir un nou model d'ocupació del territori amb nuclis d'habitat situats en llocs enturonats i fàcils de defensar (Nolla, 1997, p.11) en el que encaixa perfectament el *castrum* de Roses. Així, la idea originària dels primeres excavadors sobre la funció militar com a primera causa de l'establiment s'ha vist modificada i, actualment, es considera aquest jaciment més un poblat que un recinte militar.

També la revisió dels materials exhumats durant les excavacions del anys 1947-46 i 1987 ha portat a revisar la cronologia del jaciment. Si en un principi el *castrum* havia estat qualificat segons una funció militar i amb una datació curta entre mitjans segle VII i el primer quart del segle VIII (Palol, 1952, 180-182; id., 1991, 357-360), actualment es creu que el jaciment va tenir una vida més llarga, situant-se el seu origen a les darreries del segle VI o a principis del VII (Nolla, 1997, p.11). Igualment, no caldria veure la seva construcció com una conseqüència de la revolta de Pau contra Vamba l'any 673. Aquesta cronologia fa possible pensar que la construcció del *castrum* sigui una conseqüència directa de l'abandonament del nucli urbà de Rhode en una època marcada per la inseguretats (Diaz *et alii*, 1998, p.31).

La troballa abans esmentada de la moneda d'or del rei Àkhila, d'acord amb els contextos arqueològics, situa el moment final del jaciment en una cronologia que concorda amb els inicis del domini sarraí de la zona (718-720), tot revelant que la fortificació tingué un paper destacat en la resistència visigoda davant de l'arribada dels àrabs i que no fou aprofitada en època carolíngia.

6. Metodologia

6.1.- Organització de l'espai

Considerant l'extensió global del jaciment, s'ha decidit de considerar-lo tot ell com una sola zona. L'anomenarem zona 1 en previsió que futures campanyes facin necessària l'obertura de noves zones d'excavació fora del recinte emmurallat. No obstant això, a efectes d'aclarir al màxim la localització de les intervencions, aquesta àrea única s'ha dividit en una sèrie de sectors que, en la mesura del possible, procuren identificar-se amb unitats funcionals del castell delimitades per les estructures conservades. Cadascuna d'aquestes estructures, com es descriu més tard, s'identifica amb un número de registre. Davant la possibilitat que un sector aparegui compartimentat, sense la entitat necessària per definir un nou sector, contemplem la possibilitat de numerar un seguit de diferents àmbits que contribuirien a localitzar encara més precisament les intervencions.

Així doncs, el **sector 1** correspon a la rampa d'accés al castell en la terrassa inferior del sud-sudest; el **sector 2** és tot l'espai que queda a quasi tot el voltant del cos central, limitat per aquest i el mur de tanca exterior; el **sector 3** és l'espai delimitat, en el punt més alt del jaciment, per les quatre parets del que convencionalment s'ha anomenat la "torre mestra"; el **sector 4** és l'àmbit que queda immediatament al sud de l'anterior, limitat també per estructures; el **sector 5** és la zona gairebé triangular situada a la punta sud del recinte central (o, també per costum, el "pati d'armes"); i, finalment, el **sector 6** és l'espai triangular situat al sud-oest del complex (vegeu fig.3).

6.2.- Criteris de registre arqueològic

De cares a fer possible en tot moment la identificació dels elements de l'excavació, de la mena que siguin (elements estructurals o estrats), s'ha adoptat un sistema de registre d'aquests elements basat en la numeració

correlativa. En general, doncs, qualsevol dels elements del jaciment és considerat com una unitat estratigràfica i per tant el número que se li atorga és un número d'U.E.

Es va optar, després d'una consideració de les restes existents i visibles i de les altres diverses característiques del jaciment, per establir dues grans sèries de registre d'U.E.: una per a les estructures i elements estructurals i una altra per als estrats. Aquesta opció simplifica les tasques de registre, donada la dificultat i confusió que comportaria el fet de registrar-se en aquest extrem per la numeració dels sectors sobretot si tenim en compte les dimensions de l'àrea total del castell.

D'aquesta manera, els elements estructurals (murs, portes, finestres, espitlleres, contraforts...) han estat registrades tot atorgant a cadascun un número enter de l'1 al 999, mentre que els estrats es registren bo i designant-los amb números enters a partir del 1.000.

6.3.- Sistema de registre

La primera campanya d'excavacions al castell de Bufalaranya basa el registre de tota la informació generada en un sistema informatitzat estructurat en diferents fitxes. El sistema es fonamenta en la idea d'una gran plataforma que dona cabuda a la totalitat de les diferents categories de dades previstes i des de la qual , després d'un procés de selecció, emanen les diferents unitats de registre i documentació arqueològica. En el moment de presentar la memòria només han estat concebudes les fitxes necessàries per el tipus d'informació obtinguda en aquesta primera intervenció. La resta de models de registre estan en procés de creació.

En principi, totes les fitxes han estat dissenyades sobre la base de tipus i models utilitzats en altres jaciments de les comarques gironines, introduint modificacions específiques que donen resposta a les particularitats del jaciment. Amb tot, pensem que no s'ha de caure en la temptació de crear sistemes de registre individualitzats per a cada jaciment, ans el contrari, hauria d'existir una única plataforma documental que englobi totes les intervencions arqueològiques realitzades al municipi. En aquest sentit, les diferents eines de

documentació s'adapten a la línia encetada des d'altres punts d'intervenció arqueològica a Roses.

Unitats estratigràfiques

Pel registre de les unitats estratigràfiques han estat utilitzades dues fitxes. La primera és el model **Relació d'Unitats Estratigràfiques** o llistat de les U.E. registrades (vegeu fig.4). És una fitxa per controlar el procés de numeració de les unitats estratigràfiques de tots els tipus durant l'excavació. Igualment, un cop ha finalitzat el treball de camp, aquesta fitxa proporciona un resum quantitatiu i qualitatiu de les unitats arqueològiques registrades.

Els nivells d'informació continguts en aquesta fitxa es presenten de la següent manera:

- ❖ Dades de la intervenció : jaciment, lloc, any
- ❖ Continguts específics: llistat d'U.E. identificades segons la localització (zona, sector, àmbit) i una breu descripció.

La segona fitxa prevista és la **Fitxa d'Unitat Estratigràfica** pròpiament dita (vegeu fig. 5). Aquí, cada U.E. és documentada en profunditat amb camps de descripció arqueològica, d'anàlisi de les relacions estratigràfiques, de croquis descriptiu, d'observacions, de interpretació i datació i altres. Aquest model està destinat a registrar nivells arqueològics i estructures. Per altres tipus d'unitats estratigràfiques com serien les que tenen a veure amb el món funerari caldria utilitzar altre model de fitxa. El desenvolupament de l'excavació determinarà la necessitat d'aquest tipus de documents.

La fitxa d'Unitat Estratigràfica consta dels següents apartats:

- ❖ Dades corresponents a la intervenció: jaciment, lloc, data
- ❖ Localització de l'U.E.: zona, sector, àmbit
- ❖ Continguts específics:
 - nivell descriptiu : descripció arqueològica
relacions estratigràfiques
croquis explicatiu
 - nivell interpretatiu: interpretació arqueològica

datació

- nivell documentatiu: identificació gràfica, fotogràfica i planimètrica.

Documentació gràfica

El registre de totes les dades obtingudes durant el procés d'excavació també comporta l'ordenació de la informació gràfica acumulada. Així, els diferents sistemes utilitzats per documentar les unitats estratigràfiques i altres aspectes de la investigació arqueològica des del punt de vista de la imatge, obtenen suport en diferents fitxes dissenyades per a tal funció.

El material fotogràfic elaborat durant l'excavació queda ordenat en la fitxa d'**Inventari d'imatges** (vegeu fig.6). La funció d'aquesta unitat de registre es recollir en un únic model la informació quantitativa i qualitativa del reportatge fotogràfic amb el qual s'ha cobert la campanya i que està format per imatges referenciades, és a dir, fotografies on apareix una placa on consta el jaciment, l'any i el número de la foto, i imatges sense referenciar.

Aquest inventari és un llista on cada imatge es descrita amb els següents apartats:

- ❖ Dades de la intervenció: Jaciment, lloc i any
- ❖ Continguts específics:
 - Numeració i identificació de la imatge respecte al lloc d'excavació que documenta. En aquest camp, a més dels suports clàssics, es contempla les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies, és a dir, la fotografia digital.
 - Signatura topogràfica de la imatge: àlbum o carpeta, full i posició

En relació a aquest darrer contingut, val a dir que les imatges són emmagatzemades en àlbums o carpetes convenientment etiquetades, així com les fulles i els seus compartiments.

En l'apartat de documentació gràfica, el tractament de plànols, plantes i seccions, també es fa a partir d'unes eines de registre específiques. En primer lloc s'ha previst el disseny d'un **Inventari gràfic**. Es tracta d'un llistat que reuneix

les diferents produccions oportunament referenciades i diferenciades per tipus.

A la fitxa hi apareixen els següents apartats:

- ❖ Dades de la intervenció: jaciment, lloc
- ❖ Continguts específics:
 - llistat segons numeració ordinal,
 - tipus de representació gràfica, dígit identificatiu
 - ubicació de la representació gràfica dins l'excavació
 - unitats estratigràfiques incloses, descripció

Està en estudi la incorporació d'un apartat que tracti la signatura topogràfica.

A partir d'aquest inventari es generen les etiquetes que il·lustren els plànols.

Documentació de material

Pel que fa al material exhumat, s'ha previst una fitxa on te cabuda tan el material ceràmic com els metall, el material lític, la fauna, etc. La identificació de cada tipus es fa per codis segons un llistat genèric. Pel que fa al número d'inventari, s'ha optat per siglar la totalitat del material exhumat, amb la següent l'abreviatura: BUF(alaranya)-(R)oses(19)99-númerod'U.E., exemple:BUF-R99-1258. Aquesta sigla s'adapta a un sistema en vigència en altres jaciments del municipi.

La fitxa d'**Inventari de Material**, en procés d'elaboració, analitza el material de manera exhaustiva i registre aspectes com tipologia, forma (segons classificacions estàndar o formes genèriques), decoració, cronologia, etc. Consta dels següents apartats:

- ❖ Dades sobre la intervenció: jaciment, lloc, any.
- ❖ Localització de l'U.E.: zona, sector, àmbit, i sigla.
- ❖ Signatura topogràfica d'ubicació del material: caixa, magatzem, etc.
- ❖ Continguts específics: llista de materials.

També es disposa d'unes etiquetes identificatives, tant per les caixes com per les bosses de material que es troben al seu interior.

Igualment, des de la fitxa d'inventari de material es genera un segon llistat per controlar les caixes, el seu contingut i la ubicació del mateix.

Pel que fa a la documentació gràfica del material s'ha previst la utilització de dues fitxes. D'una banda, els fragments representatius d'una unitat estratigràfica concreta quedaran registrats en una **Làmina de conjunt de material**. En aquesta fitxa, a més de les dades relatives a la intervenció i a la ubicació de l'U.E. en qüestió, els continguts específics es presenten a partir dels dibuixos i un apartat d'identificació dels mateixos.

D'altra banda, també es contempla la possibilitat de documentar peces destacades amb caràcter d'unicitat. A la **Làmina de peça**, a més dels apartats fixes que fan referència a la intervenció i a l'U.E., la imatge gràfica, dibuix o fotografia, es completa amb informacions de tipus descriptiu i interpretatiu.

Ambdós documents inclouen un apartat referit a la signatura topogràfica dels elements documentats (número de caixa, etc.).

Finalment, s'ha dissenyat un model de fitxa per recollir totes les notícies que els diferents mitjans de comunicació han emès sobre la intervenció. Hi consta el nom de l'entitat emissora, la data, dades concretes, el titular i un resum de l'assumpte tractat. La fitxa es completa amb la reproducció de la notícia.

7. Els treballs arqueològics

7.1.- Objectius

En la present campanya d'intervencions arqueològiques, havent iniciat ja el 2000 els treballs d'excavació estratigràfica i segons el projecte global d'actuacions a llarg termini, calia continuar treballant en dos sectors del castell ja començats a explorar en la campanya anterior. Es tracta dels sectors que en la numeració del castell reben els guarismes 3 i 6. A més, l'organització dels recursos disponibles ha permès realitzar taques puntuals de neteja i desbrossament en el sector 5 (espai triangular, convencionalment anomenat "pati d'armes"), a part de les tasques de dibuix i planimetria i tractament del material ceràmic que més endavant detallarem. Podem resumir succintament les tasques dutes a terme:

- Enretirament de brossa, herbes i matolls.
- Neteja i separació de les pedres enderrocades (útils per a possibles feines de restauració en el futur).
- Excavació dels sectors indicats fins on permetés el temps disponible.
- Planimetria i dibuix: dibuix de les estructures descobertes; seccions estratigràfiques de les àrees excavades. Completar el dibuix de les estructures visibles de cares a la confecció d'una planta exacta.
- Neteja, inventari i siglatge del material recuperat.
- Reconeixement de les zones circumdants per tal de detectar possibles jaciments o evidències d'ocupació (estacions, hàbitats, camins...) relacionades amb el castell. Visita de les restes del poblat de Penida.

D'acord amb les previsions, els àmbits escollits han pogut ésser excavats gairebé en la seva totalitat, com es detallarà més endavant. L'any vinent, si s'escau, caldrà malgrat tot dedicar part de la campanya a enllestir definitivament aquests sectors. Quant al material, un cop més la seva migrada

quantitat ha permès tractar-lo còmodament durant i després d'enllestir les tasques d'excavació.

7.2- Descripció dels treballs realitzats

Sector 3

L'habitació identificada com a sector 3 és la que està situada al punt més alt del castell i és la que conserva les parets perimetrals amb major alçada, sobretot les de tramuntana i llevant. La intervenció arqueològica de l'any 2000 havia començat l'excavació de tota l'extensió de l'interior de l'estructura, llevant els nivells que han estat registrats com a U.E. 3001 (superficial) i 3002 (primer nivell de l'enderroc). Gràcies a això es va avançar en la localització de la cara interna de l'extrem est del mur 14, malgrat que l'angle SE de l'estança, per l'estructura de les parets i la forma de l'enderroc i de les deposicions, no va poder ser localitzat.

Els nivells arqueològics 3001, 3002 i 3003, aquest darrer enretirat del tot en la campanya de 2001, corresponien a l'enderroc de les parets i de la coberta de la torre, format bàsicament per grans pedres i lloses de la llicorella local, a voltes lligades amb morter i acompanyades de teules. El morter presentava ben sovint impromptes d'un encofrat de canya, molt segurament part de la volta que cobria el darrer pis de la torre. Dessota d'aquest enderroc, a un nivell significativament inferior al que correspondria a la llinda de la porta 23, es va localitzar ja un nivell de terra més compacta (U.E. 3004), en alguns punts de qualitat argilosa, relativament anivellada, encara amb alguna pedra i restes de teules. Apareixia especialment flonjo a tocar de les parets i del pilar 17, i calia interpretar-lo com el darrer nivell de l'enderroc.

L'estrat 3004 contenia lloses més fines i encara gran quantitat de pedres. Les làmines primes de llicorella, que apareixien sense cap relació amb cap nivell de circulació sòlid, la majoria planes però envoltades de la mateixa terra farcida de fragments de teules, podrien representar el malmès vestigi d'un nivell de circulació originalment més elevat, corresponent a la llinda de la porta 23. Aquestes restes d'un possible paviment destruït per l'enderroc estan d'acord amb l'estat de la llinda de la porta 23: si l'any passat es va localitzar la cota del marxapeu, gràcies a lloses planes que sobresortien dels dintells, aquest any s'ha pogut constatat que a part d'aquestes llosetes planes a banda i banda l'espai central de la llinda està totalment robat i malmès per l'enderroc que li caigué a sobre, de manera que mostra l'interior mossegat del mur 14.

Quant a aquest mur, s'ha prosseguit la recerca del seu extrem est (angle amb el mur 15), que ha pogut ésser resseguit gairebé del tot. Finalment, a les darreries de la campanya de 2002, va aparèixer l'angle entre els dos murs uu.ee. 14 i 15, malgrat que molt esllavissat.

En l'extrem nord-oest de l'estructura, escassament per sota de la cota inicial de 3004, començava ja a aflorar, versemblantment, la part més elevada de la roca natural: a l'angle nord-oest i aproximadament a la meitat del mur 16. Aquest fet, lligat a la localització definitiva del nivell de circulació de la porta 23, feia impossible de pensar en un pis inferior a la cota descrita, la qual cosa ens obliga a conformar-nos amb els com a mínim dos pisos constatats fins ara (el nivell de la porta 23 i el de la cornisa visible des del primer dia en els murs 15 i 16). L'exploració dels altres sectors del castell, tanmateix, fa cada cop més evident la importància d'aquests retalls en la roca mare arreu de la planta del castell: la roca es retalla sempre que és necessari.

La campanya de 2002 representà la confirmació de la majoria d'aquestes propostes però també va aportar novetats significatives. Sota de 3004 es separaren els nivells uu.ee. 3006 i 3007, aparentment les darreres mostres d'enderroc barrejat amb els nivells que la caiguda de les estructures barrejà i alterà. A la meitat nord-oest, la roca natural ja apareixia, retallada i moderadament condicionada, amb la presència del petit muret o estructura u.e. 3009, que aprofitant un retall de la roca formava una mena de repisa d'escassament dues filades de pedra seca, de menys d'un metre de longitud. En canvi, la part SE del sector, gràcies al desnivell de la roca, ofería més potència estratigràfica: s'hi ha documentat un nivell de circulació de terra trepitjada (u.e. 3013) damunt del qual hi havia restes almenys de dues llars rudimentàries (uu.ee. 3014 i 3015). El nivell apareixia compactat pel simple ús, cosa que feia entendre per què la compactació era més feble i per què el nivell gairebé desapareixia a tocar de les parets perimetrals (no s'hi circula). El material ceràmic aparegut en els darrers estrats corresponents a l'enderroc i també el recuperat directament damunt d'aquest nivell de circulació o, en l'altra meitat del sector, damunt de la roca natural ha proporcionat una datació en el segle XIV (verd i manganès, vidrat melat, ceràmica de coccó reduïda amb formes evolucionades), moment d'abandonament del castell que ja havien confirmat les exploracions anteriors. Per sota d'aquest nivell de circulació hi

havia un terraplenat de pedruscall i terra (ue 3016) barrejat amb la part superior de la roca del subsòl, propensa a la descomposició, de manera que contaminava l'estrat de manera important. No obstant això, en aquest estrat s'han localitzat fragments d'un atuell (una sitra) de ceràmica espatulada, datables als segles X-XI.

Quant a la planimetria, s'han realitzat les seccions corresponents de la cala i s'ha completat el dibuix d'algunes parts dels murs adients per a completar la planta general del castell, així com de l'estructura u.e. 3009

Sector 5

Aquesta part del castell, convencionalment anomenada "pati", no ha estat, en propietat, excavada. Les tasques que s'hi van dur a terme l'any 2001 van consistir bàsicament en la neteja de la façana est del mur U.E. 9 (tram nord), que separa els sectors 5 i 6, així com de l'obertura de la porta 21, que comunicaria els sectors 5 i 2. Això ha significat enretirar l'estrat superficial atalussat que cobria aquesta cara del mur i bloquejava la porta, format per la part superficial de l'enderroc de la paret i gran quantitat d'herbes i matolls. Quan sigui completada, aquesta neteja permetrà dibuixar l'alçat del mur i de la porta contigua.

A.7.1.- Objectius

En la present campanya d'intervencions arqueològiques, havent iniciat ja el 2000 els treballs d'excavació estratigràfica i segons el projecte global d'actuacions a llarg termini, calia continuar treballant en dos sectors del castell ja començats a explorar en la campanya anterior. Es tracta dels sectors que en la numeració del castell reben els guarismes 3 i 6. A més, l'organització dels recursos disponibles ha permès realitzar tasques puntuals de neteja i desbrossament en el sector 5 (espai triangular, convencionalment anomenat "pati d'armes"), a part de les tasques de dibuix i planimetria i tractament del material ceràmic que més endavant detallarem. Podem resumir succintament les tasques dutes a terme:

B.

- Enretirament de brossa, herbes i matolls.
- Neteja i separació de les pedres enderrocades (útils per a possibles feines de restauració en el futur).
- Excavació dels sectors indicats fins on permetés el temps disponible.
- Planimetria i dibuix: dibuix de les estructures descobertes; seccions estratigràfiques de les àrees excavades. Completar el dibuix de les estructures visibles de cares a la confecció d'una planta exacta.
- Neteja, inventari i siglatge del material recuperat.
- Reconeixement de les zones circumdants per tal de detectar possibles jaciments o evidències d'ocupació (estacions, hàbitats, camins...) relacionades amb el castell. Visita de les restes del poblat de Penida.

D'acord amb les previsions, els àmbits escollits han pogut ésser excavats gairebé en la seva totalitat, com es detallarà més endavant. L'any vinent, si s'escau, caldrà malgrat tot dedicar part de la campanya a enllestir definitivament aquests sectors. Quant al material, un cop més la seva migrada quantitat ha permès tractar-lo còmodament durant i després d'enllestir les tasques d'excavació.

7.2- Descripció dels treballs realitzats

Sector 3

L'habitació identificada com a sector 3 és la que està situada al punt més alt del castell i és la que conserva les parets perimetrals amb major alçada, sobretot les de tramuntana i llevant. La intervenció arqueològica de l'any 2000 havia començat l'excavació de tota l'extensió de l'interior de l'estructura, llevant els nivells que han estat registrats com a U.E. 3001 (superficial) i 3002 (primer nivell de l'enderroc). Gràcies a això es va avançar en la localització de la cara interna de l'extrem est del mur 14, malgrat que l'angle SE de l'estança, per l'estructura de les parets i la forma de l'enderroc i de les deposicions, no va poder ser localitzat.

Els nivells arqueològics 3001, 3002 i 3003, aquest darrer enretirat del tot en la campanya de 2001, corresponien a l'enderroc de les parets i de la coberta de la torre, format bàsicament per grans pedres i lloses de la llicorella local, a voltes lligades amb morter i acompanyades de teules. El morter presentava ben sovint impromptes d'un encofrat de canya, molt segurament part de la volta que cobria el darrer pis de la torre. Dessota d'aquest enderroc, a un nivell significativament inferior al que correspondria a la llinda de la porta 23, es va localitzar ja un nivell de terra més compacta (U.E. 3004), en alguns punts de qualitat argilosa, relativament anivellada, encara amb alguna pedra i restes de teules. Apareixia especialment flonjo a tocar de les parets i del pilar 17, i calia interpretar-lo com el darrer nivell de l'enderroc.

L'estrat 3004 contenia lloses més fines i encara gran quantitat de pedres. Les làmines primes de llicorella, que apareixien sense cap relació amb cap nivell de circulació sòlid, la majoria planes però envoltades de la mateixa terra farcida de fragments de teules, podrien representar el malmès vestigi d'un nivell de circulació originalment més elevat, corresponent a la llinda de la porta 23. Aquestes restes d'un possible paviment destruït per l'enderroc estan d'acord amb l'estat de la llinda de la porta 23: si l'any 2001 es va localitzar la cota del marxapeu, gràcies a lloses planes que sobresortien dels dintells, el 2002 es va poder constatar que a part d'aquestes llosetes planes a banda i banda l'espai central de la llinda està totalment robat i malmès per l'enderroc que li caigué a sobre, de manera que mostra l'interior mossegat del mur 14.

Quant a aquest mur, s'ha prosseguit la recerca del seu extrem est (angle amb el mur 15), que ha pogut ésser resseguit gairebé del tot. Finalment, a les darreries de la campanya de 2002, va aparèixer l'angle entre els dos murs uu.ee. 14 i 15, malgrat que molt esllavissat.

En l'extrem nord-oest de l'estructura, escassament per sota de la cota inicial de 3004, començava ja a aflorar, versemblantment, la part més elevada de la roca natural: a l'angle nord-oest i aproximadament a la meitat del mur 16. Aquest fet, lligat a la localització definitiva del nivell de circulació de la porta 23, feia impossible de pensar en un pis inferior a la cota descrita, la qual cosa ens obliga a conformar-nos amb els com a mínim dos pisos constatats fins ara (el nivell de la porta 23 i el de la cornisa visible des del primer dia en els murs 15 i 16). L'exploració dels altres sectors del castell, tanmateix, fa cada cop més evident la importància d'aquests retalls en la roca mare arreu de la planta del castell: la roca es retalla sempre que és necessari.

La campanya de 2002 representà la confirmació de la majoria d'aquestes propostes però també va aportar novetats significatives. Sota de 3004 es separaren els nivells uu.ee. 3006 i 3007, aparentment les darreres mostres d'enderroc barrejat amb els nivells que la caiguda de les estructures barrejà i alterà. A la meitat nord-oest, la roca natural ja apareixia, retallada i moderadament condicionada, amb la presència del petit muret o estructura u.e. 3009, que aprofitant un retall de la roca formava una mena de repisa d'escassament dues filades de pedra seca, de menys d'un metre de longitud. En canvi, la part SE del sector, gràcies al desnivell de la roca, oferia més potència estratigràfica: s'hi ha documentat un nivell de circulació de terra trepitjada (u.e. 3013) damunt del qual hi havia restes almenys de dues llars rudimentàries (uu.ee. 3014 i 3015). El nivell apareixia compactat pel simple ús, cosa que feia entendre per què la compactació era més feble i per què el nivell gairebé desapareixia a tocar de les parets perimetrals (no s'hi circula). El material ceràmic aparegut en els darrers estrats corresponents a l'enderroc i també el recuperat directament damunt d'aquest nivell de circulació o, en l'altra meitat del sector, damunt de la roca natural ha proporcionat una datació en el segle XIV (verd i manganès, vidrat melat, ceràmica de cocció reduïda amb formes evolucionades), moment d'abandonament del castell que ja havien confirmat les exploracions anteriors. Per sota d'aquest nivell de circulació hi

havia un terraplenat de pedruscall i terra (ue 3016) barrejat amb la part superior de la roca del subsòl, propensa a la descomposició, de manera que contaminava l'estrat de manera important. No obstant això, en aquest estrat s'han localitzat fragments d'un atuell (una sitra) de ceràmica espatulada, datables als segles X-XI.

Quant a la planimetria, s'han realitzat les seccions corresponents de la cala i s'ha completat el dibuix d'algunes parts dels murs adients per a completar la planta general del castell, així com de l'estructura u.e. 3009

Sector 5

Aquesta part del castell, convencionalment anomenada "pati", no ha estat, en propietat, excavada. Les tasques que s'hi van dur a terme l'any 2001 van consistir bàsicament en la neteja de la façana est del mur U.E. 9 (tram nord), que separa els sectors 5 i 6, així com de l'obertura de la porta 21, que comunicaria els sectors 5 i 2. Això ha significat enretirar l'estrat superficial atalussat que cobria aquesta cara del mur i bloquejava la porta, format per la part superficial de l'enderroc de la paret i gran quantitat d'herbes i matolls. Quan sigui completada, aquesta neteja permetrà dibuixar l'alçat del mur i de la porta contigua.

Sector 6

La presentació dels resultats de l'excavació d'aquest sector es fa en dos apartats corresponents als dos anys tractats en la present memòria.

El sector 6 està situat a l'angle SW del recinte, és una habitació rectangular de quasi 15 metres de llarg (NS) per uns 5'70 metres d'ample (EW). A llevant, la línia que separa aquest sector del pati o sector 5 està formada per les parets 58 i 9 que, alhora, formarien una unitat estructural vehiculada per la porta 24. A ponent i migdia, el sector estaria tancat per la muralla del recinte que ha estat identificada, en els seus dos trams perpendiculars, amb els números d'UE 7 i 8, respectivament. Finalment, a tramuntana trobem la paret 10 que estableix una barrera amb el sector 2 o espai intern paral·lel a la muralla i cap el qual, de moment, no hi ha accés directe.

Els treballs de les campanyes anteriors van facilitar la identificació dels paraments interns de les estructures perimetrals i la consegüent definició de la superfície total del sector, així com la localització de diverses estructures que condicionen la distribució espacial interna del sector. L'organització de l'espai, a la llum de les estructures descobertes, va comportar la fragmentació dels 93m² que mesura el sector, en dos àmbits: l'àmbit 1 seria la petita habitació situada a l'extrem nord, tancada per la paret 22-26 i a la que s'accedeix a través de la porta 66; i l'àmbit 2 que correspondria a la resta del sector.

Els treballs de registre estratigràfic de les presenta campanyes s'han vist condicionats per les característiques topogràfiques del lloc que han afectat a la dipositació dels diferents estrats. Així, la secció NS del sector 6 registra un desnivell inicial de més d'un metre entre la part més alta, a tramuntana, i el límit meridional.

Àmbit 1

Any 2001

Els treballs arqueològics realitzats a l'àmbit 1 han consistit en l'excavació de l'UE 6011, identificada la campanya anterior. En principi semblava que es tractava d'un forat de forma irregular, el tall del qual no va ser localitzat, reomplert d'una terra de color fosc. Finalment ha resultat ser una bossada de terra argilosa, grumollosa, de color gris a granatós, barrejada amb carbons i fragments de teula que ocupa una superfície irregular i està dipositada directament sobre la roca mare. Aquesta bossada es lliura a la paret 26 i coincideix amb un tram on aquesta estructura presenta un forat que sembla travessar-la. A l'altre costat de l'estructura s'ha documentat l'UE 6009, de característiques morfològiques equiparables, encara que no s'ha provat una relació física entre ambdues. L'UE 6011 s'ha caracteritzat per incloure gran quantitat de fragments de ferro (claus, cabotes, un pany de porta i altres peces ni identificades).

Igualment, ha continuat l'extracció de l'UE 6012 tot al llarg del parament interior de la muralla de ponent o UE 7, quedant a la vista l'angle NW de l'àmbit amb restes d'un enlluït de morter de calç que cobreix l'esmentada estructura i

la roca mare retallada. Aquest fragment de muralla ha estat netejat d'herbes i terra en un intent de identificar la línia de parament extern. L'estructura presenta un estat de conservació deficient amb una línia de degradació molt acusada en pendent cap a l'exterior. La present campanya ha confirmat importants treballs de retall de la roca mare per anivellar i proporcionar base a les parets, guanyar superfícies de pas, etc.

Any 2002

La quasi excavació completa d'aquest àmbit durant els treballs de la campanya anterior es la causa que aquest any quasi no s'hagi intervingut en aquest espai.

Només s'ha procedit a excavar les darreres terres de l'UE 6012, concentrades a tocar la muralla de ponent, amb la qual cosa ha quedat al descobert la línia del parament interior d'aquesta, UE 7, amb una alçada mínima i un estat de conservació molt precari.

També s'ha constatat l'existència d'un arrebossat de morter de calç que cobria el límit nord de l'àmbit. Es tracta de la roca mare retallada sobre la qual s'aixeca la resta de la paret. Aquesta estructura, de característiques constructives duals, hauria estat enlluïda amb un morter de color clar, arribant aquest recobriment fins al terra.

Àmbit 2

Any 2001

En aquest espai l'any 2000 havia quedat pendent continuar amb l'extracció de l'UE 6004. La segona picada d'aquesta estrat, realitzada el 2001, ha suposat la clarificació de diferents aspectes que havien quedat apuntats. A la meitat nord ha sortit un nivell de pas (UE 6014) caracteritzat per la presència de lloses de pissarra planeres en combinació amb gran quantitat de fragments de teula i acumulacions de carbons. A la mateixa cota la roca mare apareix retallada configurant un terra heterogeni.

A tocar la paret 26, ha estat individualitzada l'UE 6009. Es tracta d'una bossada de fragments de teula, blocs de terra de color rogenc fosc, etc. que podria formar unitat amb l'UE 6011 descrita anteriorment a l'àmbit 1.

Del material recuperat en aquesta part de l'àmbit 2, que coincidiria amb l'espai d'entrada situat davant de la porta 24, destaquen diferents fragments d'una mateixa peça ceràmica relacionable amb produccions del món andalusi (veure apartat de dibuix de material) (Lorente 2000).

A la part central de l'àmbit ha estat excavat una possible estructura de combustió formada per una sèrie de lloses de mides variades clavades al terra, dibuixant un angle de 90°, que contindrien una terra de color vermellós. L'excavació d'aquest element no ha proporcionat cap dada rellevant.

Una altra feina pendent des de la campanya anterior ha estat l'excavació d'una morterada (UE 6006). Ha resultat ser una capa de morter de gran duresa i gruix variable que ocupava una superfície irregular. Aquest estrat podria estar en relació amb un element identificat a continuació i registrat com UE 72. Es tracta de dos fragments d'una mateixa paret (?) que presenta un estat de conservació pèssim. Està orientada NS, encara que sembla prendre forma corba a l'extrem sud, i es caracteritza per la utilització de morter com a material d'unió de les pedres.

La paret 59, documentada l'any passat i petanyeny a una reforma molt tardana i precària, ha quedat penjada a nivell de l'UE 6004 i s'ha excavat.

Finalment, la segona picada de l'UE 6004 a la meitat de migdia de l'àmbit 2 ha portat a delimitar clarament un conjunt d'estructures d'una fase anterior. Es tracta d'una unitat edilícia formada per tres parets: una orientada NS (UE 70), que discorre a tocar la muralla UE7 i convergeix amb la mateixa en el angle SW del recinte, i dues de menor llargada que s'orienten EW (UE 71 al sud i 73 al centre). La paret que tancaria per tramuntana no ha estat localitzada, així com tampoc ho han estat les estructures que tancarien per llevant. En conjunt, són parets de un metre d'amplada construïdes de manera similar: els dos parament externs són fets amb lloses o pedres planeres de grans mides col·locades planes i formant filades força regulars; l'espai interior és un reompliment de pedres de mides mitjanes i petites abocades sense gaire cura de manera que queden molts espai buits entre elles, sense cap material d'unió.

L'estrat 6013, registrat sota l'UE 6004, està format per gran quantitat de pedretes barrejades amb terra molt fina i cobreix i es lliura a les parets 70 i 73 i cobreix la paret 71. El registre de la seqüència estratigràfica de l'estança delimitada per les estructures 70, 71 i 73 ha continuat amb la documentació de l'UE 6015, que presenta característiques morfològiques similars a l'UE superior o 6013, però que ha estat separada de manera teòrica en establir-se relació de lliurament.

En finalitzar la tercera campanya, el procés d'excavació del sector 6 ha quedat de la següent manera:

- Al nord de la paret 73 pot continuar l'excavació de l'UE 6013 en direcció a tramuntana. Existeix la possibilitat de que aparegui l'estructura paral·lela que tancaria l'estança per aquell costat o la roca mare retallada.
- Davant de la porta 24 pot continuar també l'excavació de l'UE 6013 fins arribar a localitzar la roca mare.
- Entre les parets 71, 70 i 73, l'excavació de l'estrat 6015 ha quedat pendent.
- A l'àmbit 1 resten pocs centímetres de l'UE 6012 per deixar a la vista la roca mare en tota la superfície de l'àmbit.

Pel que fa a la planimetria, s'han pogut registrar totes les estructures descobertes: U.E. 6008, 70, 71, 72 i 73. Resten per dibuixar les muralles U.E. 7 i 8.

Any 2002

L'excavació de l'àmbit 2 del sector 6 ha comportat l'excavació completa de l'UE 6013. Al nord de la paret 73 aquest estrat ha estat unitari en tota l'àrea i la seva extracció ha comportat l'aparició de la roca mare directament a sota. El subsòl petri natural apareix formant una superfície força planera a la zona situada directament davant de la porta que comunica l'estança amb el pati per baixar fent una pendent irregular però constant cap al sud. El punt on comença la baixada coincideix amb la desaparició de la paret 70. Així, no ha estat

localitzada cap traça de la paret que hauria tancat l'edifici precedent per tramuntana i que hauria fet conjunt amb les estructures 73, 71 i l'esmentada 70.

Al sud de la paret 73 sota l'estrat 6013 ha estat documentada l'UE 6015 que presenta unes característiques morfològiques similars a l'estrat superior però que ha estat individualitzada per la seva posició estratigràfica respecte a la paret 71. Entre les poques pedres extretes dins aquest nivell ha estat recuperada part d'una llosa de pissarra amb incisions que dibuixen tres quadrats concèntrics amb línies de compartimentació al centre dels costats. Es tracta d'un taulell per jugar al joc del molí, una variant del "tres en ratlla" o "marro" (castellà "alquerque") àmpliament difós en els mons romà i medieval, inclòs el món andalusí (Badia 1992b; Fernández 1997, 26-35; Cosín i García 1998, 42 i 47).

A continuació ha estat identificat un nivell format per terra barrejada amb gran quantitat de cendres i carbons i que ha estat localitzat a tot l'espai delimitat per les parets antigues 71, 70 i 73 i la paret 9. En alguns punts aquesta capa de cendres cobria ja la roca mare.

Pel que fa a la relació estratigràfica d'aquesta UE amb la paret 9 i el pilastra 62, no ha estat una relació directa. Tal com ja es va notar en la seqüència estratigràfica superior, a tocar la paret 9, podria haver existit una mena de trinxera. Aquesta no hauria estat identificada a través del negatiu de l'element sinó per l'existència de materials diferenciats, sobretot per la presència de grans pedres barrejades amb terra fina de consistència heterogènia. Amb tot, aquest possible element no ha quedat clar ja que la detecció integral ha estat impossible.

El darrer estrat registrat ha estat individualitzat amb el número 6017. És una terra fina de color clar molt compacta que cobreix directament la roca mare que continua la pendent cap al sud.

Pel que fa a la relació estratigràfica de les UE 6013, 6015, 6016 i 6017 amb les estructures o pilastres 61 i 62 i la paret 9 semblaria que no podria serde lliurament físic directe. Igualment ha quedat constància de la relació de solidaritat entre els pilastres i la paret 9 per la qual cosa cal pensar en una construcció unitària i no en dues fases edilícies com s'havia pensat en un principi.

8. Conclusions

Abans de l'inici de les excavacions, la interpretació i la datació del castell de Bufalaranya restaven del tot en l'àmbit de la presumpció: «hom situa, hipotèticament, l'erecció o refecció d'aquest castell en el moment inicial del domini carolingi» i, pel que fa al moment final, «si la seva funció ja era extingida o havia perdut la importància a mitjan segle X, s'explicaria la manca de cites documentals» (DD.AA. 1990, 789). En els dos darrers anys el creuament de dades de diversa mena ha permès avançar de manera notable en la interpretació del castell de Bufalaranya en el context de les problemàtiques històriques que se li associen durant un llarg període de temps que ara podem situar amb prou precisió entre el final del món antic i el segle XIV.

8.1. Dades textuais

Actualment continuem comptant amb l'absència de referències al castell en documentació anterior al segle XIII. Malauradament això també implica que el castell no aparegui en documents coneguts d'entre els segles VIII i XI. Quant a aquests moments inicials, cal tenir en compte els diversos estudis realitzats en la zona, especialment els que han usat informació de tipus toponímic, així com les diverses hipòtesis que durant el temps s'han anat formulant (Constant, CatRom), tot i que de moment cap d'aquests elements es correspon de manera clara amb el nostre edifici (hom descartà, ja fa un temps, *Pinna Nigra*; caldria aprofundir en l'estudi d'un topònim, *montis Casralio*, que A. Constant troba en 990 i situa prop de la nostra zona). Aquesta mancança potser serà corregida amb una exploració detallada dels fons de l'arxiu Ducal de Medinaceli, que serà duta a terme de manera més sistemàtica tan aviat com el fons dipositat a Castelló d'Empúries pugui ser consultat.

En canvi, la documentació procedent de l'arxiu de Medinaceli que s'ha sondejat fins ara ens dona una imatge del castell com a element fiscal dins del context del feudalisme baixmedieval des de mitjans segle XIII, com a centre d'un districte feudal amb drets sobre diversos masos i establiments industrials (fargues de Roses i d'Ullastret). En aquest sentit, l'existència "jurídica" del castell queda ben demostrada pels documents del segle XIV i enllaça amb la

documentació moderna (segles XVII-XIX) que fins fa poc era l'única coneguda, com a pervivència tardana d'un sistema feudal ja molt desfigurat.

Per tant, podem dir que les referències textuais fins avui localitzades ens donen bona informació sobre els moments finals de la vida del castell, però continuen essent insuficients de cares a aclarir el seu origen.

6.2. Anàlisi estructural

Les primeres aproximacions al castell des d'un punt de vista arqueològic partien totes, per força, de la consideració de les seves estructures conservades (Badia 1981, 216-218; 1992a; DD.AA. 1990, 789-790; Campo 1997, 37-38). Més o menys coincidien a destacar l'espectacularitat dels murs de la torre i dels seus paraments d'espina de peix, «l'*opus spicatum* més gran que podem veure a la comarca» (Badia 1981, 216), i dataven prudencialment el castell en el segle X-XI en base a aquesta tècnica constructiva, tot i que, com és sabut, hom troba filades d'espina de peix tant a les muralles del Puig Rom (segles VI-VII) com en parets del monestir de sant Pere de Roda datables com a mínim al segle XI. La simple tècnica constructiva, despullada d'altres consideracions, pot respondre simplement a una tradició constructiva relativament intemporal. Amb tot, és aquest el punt des d'on van partir, inevitablement, les hipòtesis inicials de l'excavació.

Tot i reconèixer la feblesa de les datacions estilístiques o tipològiques davant d'una bona datació estratigràfica, l'atenció a altres castells de datació similar i més contrastada i a altres aspectes que el simple disseny d'un parament ens ajuden a afinar la contemplació dels murs del castell i a obtenir-ne una sèrie d'idees prou reveladores. Bernabé Cabañero (1987), en un article de síntesi, i també Francesc Fité (1993), en una monografia essencialment dedicada al Montsec però vàlida per a tota la Catalunya Vella, han recollit moltes experiències d'anteriors investigadors (assenyaladament les de Manuel Riu des del punt de vista arqueològic) que, afegides a les pròpies, els permeten de formular una proposta de periodització.

Des del punt de vista de les característiques arquitectòniques, podem reconèixer en les estructures visibles del nostre castell trets que en altres edificis han estat identificats amb fases constructives datades a la meitat (o segona meitat) del segle desè. Hom, per ara, ha arribat a la conclusió que les

antigues construccions defensives i de guaita de la Marca (i també de la frontera superior andalusí, probablement unes a remolc d'altres) es basaven en l'ús de la fusta i en encofrats de tàpia, estructures que ocasionalment han deixat vestigis a la roca del subsòl en forma de retalls, valls o forats de pal (Fité 1993, 21). En totes dues àrees, les primeres torres de pedra, des d'aleshores elements característics dels castells associats a nuclis poblacionals (*castra*) però també emprades com a simples punts de guaita i defensa (*montes*, guàrdies, miralles), haurien aparegut a tombants del segle x, i en els contextos de la frontera oest de la Catalunya Vella potser en relació amb les repoblacions endegades a finals de la centúria anterior pel comte Guifré. Es tractaria, bàsicament, de torres quadrades, rectangulars o romboïdals amb una o dues plantes, de pedra ben escairada en sec o lligada amb fang i amb l'entrada generalment situada al primer pis (ídem, 28-29). A mitjan segle x hauria d'aparèixer, per tot Europa, el model del castell roquer, que aglutinaria funcions defensives i residencials, caracteritzat per la presència de la torre (*donjon* a l'àrea francesa) amb les característiques descrites; tot i que a partir de la segona meitat del mateix segle s'iniciaria el predomini, progressivament indiscutible, de les torres circulars, que pel que sembla oferien més avantatges poliorcètics (ídem, 37-40). Per altra banda, des del punt de vista purament tècnic, hom ha pensat que l'ús generalitzat del morter de calç per lligar els paraments es popularitza també a partir de mitjan segle x (ídem, 38-39). Quant a l'*opus spicatum* o disposició dels carreus en forma d'espina de peix, s'ha remarcat amb freqüència la correlació entre paraments d'*opus spicatum* i edificis predominantment del segle desè (ídem, 47), per bé que, com hem dit, és possible trobar-ne exemples en altres moments.

L'element característic i dominant d'aquests primers castells de pedra i morter del segle x, ja ho veiem, és la torre, lloc on s'experimenten la majoria de les variacions tipològiques detectades. La torre residencial de planta quadrada o rectangular, que havia de ser substituïda per la rodona a partir de la segona meitat del segle, es caracteritzà en general per la longitud dels seus costats i per una alçada modesta, inferior a la de les torres-refugi (Cabañero 1987, 92). Els pisos d'aquestes torres solien ser de fusta, i normalment recolzats en repises que disminuïen, progressivament, el gruix dels murs a mesura que s'alçaven, cosa que també disminuïa el pes de l'estructura en les zones més

propenses a l'enrunament; era habitual, també, que els pisos tinguessin poques obertures, i que les presents fossin en forma de sageteres quadrades, esqueixades cap a l'interior. Per altra banda, en general les portes atribuïbles a aquest context es presenten amb un aspecte molt precari, amb brancals rectes en planta (més endavant, brancals articulats per encaixar-hi millor una porta) i amb diverses solucions per a la llinda (llum de la porta més estreta que la de l'arc que la cobreix, llindes de pedra, falsos arcs ultrapassats) i per al llindar (soleres retallades, marxapeus de fusta, sense marxapeu); el seu tancament, associat a escales mòbils quan, com és habitual, les trobem als primers pisos, podia fer-se amb planxes de fusta travades per darrera amb estaques o amb recursos similars, ja que en aquests moments no es documenten pollagueres (idem, 112-113).

La comunicació entre els pisos s'efectuava amb escales de fusta, que, en arribar a les voltes, requerien la presència d'orificis o de dispositius similars, llevat que l'accés no es dugués a terme per fora de l'estructura (idem, 114). El nivell superior d'aquestes torres habitualment donava lloc a una terrassa, excel·lent per a desenvolupar la funció de lloc de guaita, amb merlets quadrats o esgraonats; ja des d'antic, fins i tot amb tàpia, aquesta coberta superior estava preferentment resolta per mitjà d'una volta de canó, bastida amb l'ajut d'encofrats de cistelleria, d'encanyissat o de xindris de fusta. Cabañero, però, destaca que aquestes voltes devien representar una considerable dificultat tècnica, ja que s'observen signes característics d'inseguretat constructiva com ara repises per als xindris i elements de sustentació addicionals (idem, 111).

Aquesta descripció d'una torre tipus de mitjan segle X (context on s'hagués generalitzat l'ús del morter i on encara no predominés la planta circular per damunt de la rectangular) s'ajusta amb una gran precisió a la torre mestra del castell de Bufalaranya, de manera que s'hi pot emmirallar perfectament. La seva estructura respon a una planta rectangular, amb les pedres lligades amb morter, presumiblement amb no més de dos pisos i amb l'entrada situada en posició elevada respecte del nivell de les altres estances (porta u.e. 23). Aquesta porta, a més, pel que en sabem, tenia els brancals rectes en planta i no tenia pollagueres, tot i que no sabem del cert com era el llindar. El primer pis aprofitava com a nivell de circulació la roca del subsòl, anivellada on calia amb abocaments (u.e. 3016), complementada potser amb lloses de pissarra

(abundants en els nivells inferiors de l'enderroc) i adaptada o retallada en els punts més alts, fins i tot potser amb esglaonets o repises d'obra (u.e. 3009); mentre que el segon pis es recolzava visiblement en un rebaix del gruix del mur. No tenim dades sobre les escales ni l'accés, però sabem que el darrer pis es cobria amb una volta feta amb morter i pedruscall; el pilar central (u.e. 17) es podria interpretar com un indicatiu d'inseguretat o de prudència constructiva, segurament de cares més a la volta superior d'obra que no pas al pis intermedi. Desconeixem la forma que podria tenir la terrassa i si tenia merlets; podem pensar, en tot cas, que en un moment segurament tardà aquesta terrassa perd la seva funció i és substituïda per una coberta de teules aràbigues, molt abundants en els nivells d'enderroc.

Tot plegat (es tracta de més, creiem, que un simple criteri estilístic) fa ben lícita una hipòtesi de datació de la construcció de la torre a mitjan segle desè, moment en què coincideixen la consolidació del tipus del castell roquer amb la seva torre-residència (*donjon*) i l'ús incipient del morter per lligar paraments; també és a partir d'aquest moment que les torres rectangulars comencen a ser substituïdes per les de planta circular, cosa que allunyaria el nostre castell dels tombants del segle XI (Fité 1992, 28-40). En tot cas, una torre circular en el nostre emplaçament, atès el gran desnivell de la roca natural, pensem que hauria comportat molts més problemes que una estructura quadrangular.

Els altres àmbits del castell, en part per la seva entitat menor en relació a la torre (en pocs casos tenen morter), en part pel seu estat de conservació i en part també perquè no han estat encara ben explorats en alçat, ja que estan colgats, no permeten ser situats amb tanta precisió. És evident, almenys, que el traçat d'alguns dels seus murs definidors se situa en relació expressa amb l'orientació de la torre. El que és innegable és que, així com la torre mestra no va patir reformes significatives, les construccions dels àmbits baixos del castell reberen diverses modificacions al llarg de la vida de l'edifici, com demostra la identificació d'almenys tres fases constructives en el sector 6. Ateses les consideracions anteriors, la presència d'un marxapeu granític i de forats per encabir pollagueres a la porta u.e. 24, per on el sector 6 s'obria al pati central, ens porta inequívocament a un moment tardà de la vida del castell, en cap cas el fundacional; així com la disposició d'aquest sector 6, en la seva segona fase, en quatre tramades separades per pilars adossats, ens remet a solucions de

coberta que coneixem malament però que relacionem, segurament, amb una reforma de l'estructura original.

6.3. Estratigrafia i materials

No obstant, són les excavacions arqueològiques les que, com era de preveure, han començat a donar modestes però sòlides certes on ancorar les hipòtesis provinents d'altres bandes.

L'excavació del 2002 ha fornir per primer cop dades arqueològiques fiables sobre els contextos fundacionals del castell, concretament pel que fa al sector 3 (la torre de planta rectangular). Aquestes dades consisteixen en un migra conjunt de fragments d'un atuell de ceràmica espatulada de cocció oxidant, probablement una sitra, datable globalment entre els segles X i XI i localitzat en un estrat de regularització del pendent natural existent dins l'estructura de la torre (u.e. 3016). Aquest abocament es trobava segellat per un nivell de circulació o d'ús (u.e. 3013) que en part aprofitava la roca natural del subsòl; els darrers moments d'ús d'aquest paviment rudimentari es podien situar en el segle XIV. Presumiblement, l'abocament es produí gairebé immediatament després de la construcció de la torre, i no fou alterat ja que l'eventual neteja del nivell de circulació, més o menys delimitat per l'aflorament de la roca cap al nord, no tenia per què implicar l'impràctic buidatge de tot l'espai. Més, tenint en compte que en aquest sector la roca es disgrega amb gran facilitat i per tant, ni pel pendent ni per la qualitat, és utilitzable per al trànsit. El nivell de circulació excavat (u.e. 3013) és sens dubte l'últim en la vida del castell, ja que s'associa a material del segle XIV esclafat damunt seu, exactament la mateixa mena de conjunts recuperats en els estrats superiors i, assenyaladament, els d'enderroc (u.e. 3004).

Quant al sector 6, la datació absoluta correspon només a aquest nivell d'abandonament. Més enllà, la insuficiència dels conjunts ceràmics associats a l'estratigrafia ens permet només fiar-nos de la seqüència per a proposar una datació relativa, això sí, amb estructures d'una certa entitat. Primer existiren els tres murs de pedra seca (uu.ee. 70, 71 i 73); més tard, obliterated-los, es bastí l'aula rectangular que bàsicament es conserva avui dia (uu.ee. 7, 8, 9 i potser 10); i, finalment, aquesta va ser compartimentada amb dos murs molt senzills

(uu.ee. 22 i 59). Es tracta d'estructures relativament simples, en la seva majoria lligades amb fang o simplement a pedra seca.

El fet d'haver localitzat clarament només els nivells d'amortització i, en el millor dels casos, un nivell fundacional directament per sota del d'amortització, cal comprendre'l en relació, per una banda, a l'accentuat desnivell de la roca natural que marca l'orografia característica del capdamunt del turó on el castell es dreça, i per l'altra, a la seva omnipresència. La poca fondària a què aflora la roca, com en altres castells, implica que en les ocasionals reformes molt probablement s'eliminaren del tot les estructures i estrats preexistents, només conservats en cas que un gran desnivell fés més fàcil l'obliteració que la neteja de la superfície rocosa. És el que succeeix, per exemple, a l'extrem nord del sector 6, en contraposició a l'extrem sud, on el desnivell permeté que els tres murs antics fossin colgats enlloc de destruïts. Per això els únics moments de la vida del castell que l'arqueologia ha pogut documentar amb fermesa són l'inicial (les restes del qual romanien en els plecs més pregons de la roca, que era absurd alterar) i el final (quan va fer-se l'últim esforç de renivellar els àmbits, sovint cercant la roca, i, per tant, va eliminar-se la pràctica totalitat de l'estratigrafia generada des de la darrera reforma).

6.4. Esbós històric

Cal reconèixer-ho, estem encara lluny de respondre, ja ho veurem, tots els interrogants que el castell de Bufalaranya és capaç de suscitar-nos. Però sí que estem en situació de proposar, amb més fermesa que mai, un assaig d'interpretació històrica global que lligui les dades fins ara conegudes.

Per començar, ateses les característiques del jaciment, podríem plantejar-nos si aquesta primera fase estructural que a la torre datem del segle desè representa veritablement la primera ocupació antròpica del turó on avui s'assenta el castell de Bufalaranya. Podia haver-hi existit alguna mena d'hàbitat anterior a les estructures que veiem avui, d'època visigoda o fins i tot ibèrica? Ara per ara, és difícil de saber. Hom no exclou, a l'hora d'estudiar els castells construïts a la Catalunya Vella entre els segles VIII i XI, la possibilitat que es reaprofitessin antigues construccions enturonades (Olèrdola: Fité 1993, 19; L'Esquerda, Osona: Ollich 1998). En aquest sentit, la fase més antiga del castell de Bufalaranya, constituïda pels tres murs de pedra seca apareguts al

sector 6, plantejarien doncs un interrogant, atesa la impossibilitat d'obtenir-ne una datació fiable a través de l'arqueologia. En tot cas la configuració orogràfica del capdamunt del turó no sembla l'adient per a un hàbitat gaire estés; més aviat fóra adient per alguna mena d'establiment relacionat amb funcions igualment defensives i de control. Malgrat tot, la presència en aquests murs de petites filades d'*opus spicatum* i la total inexistència, fins al moment, de fragments de ceràmica situables en època antiga són fets que desaconsellarien de pensar en moments tan reculats i que més aviat ens inclinarien a situar aquesta primera fase ja dins de la vida del castell altmedieval.

És a partir de la conquesta carolíngia que podem defensar amb seguretat la presència del castell damunt del nostre turó. En un moment que podríem situar entre 782 (l'abat Àtala ha fugit de la represàlia omeia contra els hispanogots implicats en la revolta de 778) i 785 (donació de Girona), el territori de Roses quedà integrat a la Marca carolíngia i començaren a tenir-hi lloc, com en altres zones, les activitats de repoblació i d'ocupació del territori que començarien a quedar consolidades en alous, trenta anys més tard, a través del vell dret visigot de l'*aprisio*. A partir de llavors, i probablement en un moment immediat a la incorporació definitiva d'aquest territori al regne franc, la vall de la Trencada i l'activitat que s'hi duia a terme van ser presidides per una estructura de guaita o de defensa que aprofitava les excel·lents qualitats estratègiques del turó de Bufalaranya. En efecte, des d'aquest emplaçament es té un domini gairebé immillorable no tan sols de la vall immediata, sinó de l'interior cap al sud-oest i de la pràctica totalitat del golf de Roses. No oblidem que, en aquest context, és cap al sud i cap a l'interior cap a on cal vigilar, i això dota el castell d'una posició privilegiada. Alhora, aquesta estructura era el centre administratiu d'un districte castral que amb tota probabilitat englobava el veí nucli de Penida i l'avui desapareguda esglésiola de sant Cebrià.

L'estudi del fenomen de l'erecció de castells en el context de la Marca Hispànica (per exemple, Cabañero 1987, Fité 1993 o, més concretament pel que fa a la zona de l'Albera, Constant 1997 i 1999) ens permet de situar-nos en un marc a hores d'ara considerablement conegut i progressivament definit. Molt a grans trets, el paper jugat pels castells a la zona de l'Albera entre el final del domini visigot i l'eclosió del sistema feudal transcendia la funció estratègica i

militar (cal qüestionar, més enllà de principis del segle IX, la necessitat d'una xarxa fronterera situada a les Alberes). A més de les funcions de guaita i de protecció, els castells tingueren sobretot una funció organitzadora del territori i promotora de la repoblació i actuaren centres dels respectius districtes castrals, en el marc de la conquesta carolíngia de la franja pirinenca (740-780 aproximadament), tot organitzant, controlant i protegint les *aprisiones* que realitzaren els diferents colons, fossin refugiats hispanogots o monestirs de nova implantació, sota l'empar del poder comtal i imperial. Dins d'aquest districtes castrals i preferentment prop del castell mateix no és inhabitual de localitzar-hi hàbitats més o menys precaris de petits colons lligats a la roturació del territori i versemblantment al conreu de la vinya.

En relació amb aquest fer convé no oblidar la presència gairebé immediata de l'inexplorat vilar de Penida, que comparteix amb el castell la característica constructiva de l'*opus spicatum*. Cal afegir-hi l'element que manca encara en aquest esquema, la petita església de sant Cebrià, avui desapareguda però documentada ja a finals del segle vuitè en relació a les activitats de l'abat Àtala i, per tant, situable en els primers moments d'aquest procés que descrivim. L'església es trobava, si fem cas a les referències que ens en queden, en comunicació visual directa amb el castell, situada en el replà natural que queda al sud del turó, a la falda septentrional del Pic de l'Àliga, on avui hi ha una sorra i una bassa prefectament visible des del castell (DD.AA. 1990, 792). La presència dels dos elements, el vilar i l'església, en la vall immediata i gairebé del tot dominada pel nostre jaciment s'ajusta perfectament a la hipòtesi d'interpretació del castell de Bufalaranya com a centre d'un districte castral d'època carolíngia.

És molt possible que en els primers decennis d'aquesta activitat repobladora a la vall de la Trencada l'estructura defensiva del turó, amb tota seguretat present des del primer moment, consistís en un edifici més o menys precari; sabem que les primeres torres d'aquesta mena que es bastiren tant a l'extrem sud de la Marca carolíngia com a l'extrem nord de la frontera andalusí estaven construïdes a base de tapial i fusta (Cabañero 1987, 90-92; Fité 1993, 21), però les característiques orogràfiques i geològiques de la zona de l'Albera, juntament amb una llarga tradició constructiva amb pedra local, ens aconsellarien més aviat de no posar gaire èmfasi en aquests materials

constructius (Hernández 2001, 229; Bolòs i Hurtado 1999, 29; DD.AA. 1998, 19 i ss). D'aquest primer edifici, però, no n'hem trobat indicis contrastables; si existeixen, potser els posarà al descobert l'excavació total del castell i l'estudi detallat de la superfície rocosa del subsòl. No descartem tampoc que la primitiva estructura s'hagués alçat amb murs de pedra seca, atesa l'abundància d'aquest material, que aflora reiteradament dalt del turó; llavors caldria potser plantejar en aquest sentit la presència dels murs de pedra seca detectats a l'extrem sud-oest del sector 6 (uu.ee. 70, 71 i 73), pertanyents a la fase més antiga en la seqüència d'aquest àmbit, i potser també la de la petita estructura u.e. 3009, dues curtes filades de pedra seca aparegudes damunt la roca retallada al nord del sector 3, també interpretables com una repisa o graó.

Les datacions fornides per l'estratigrafia de la torre mestra, unides a la consideració de les seves característiques constructives, ens porten a pensar que no va ser fins algun moment de mitjan segle desè que va construir-se en aquest lloc un autèntic castell roquer de pedra. Aquest edifici estava dominat (i ho està encara) per una imponent torre rectangular de lloses de pissarra local lligades amb morter, dreçada a la cota més elevada del turó, que tenia segurament dues plantes (no cal més per aprofitar l'excel·lent domini visual de la posició): la primera, assentada damunt la roca anivellada i accessible a través d'una porta que, des de l'exterior, es devia percebre a nivell d'un primer pis; la segona planta, amb un pis de fusta recolzat en una repisa perimetral que reduïa el gruix dels murs. El sostre de la segona planta consistia en una volta de morter i pedruscall construïda amb l'ajut d'encofrats d'encanyissat; damunt devia haver-hi una terrassa ideal per a les funcions de guaita, que potser en un moment posterior va ser modificada o substituïda per una teulada feta de teules de tipus aràbic. La resta del castell, pràcticament al voltant de la torre, consistí en una sèrie d'estructures adjacents en la seva majoria més senzilles segurament articulades per un pati i protegides per dos valls a la banda nord (la més exposada). L'accés principal, vehiculat per un camí parcialment excavat a la roca, culminava en una rampa adossada a la muralla que duia a la porta principal, oberta al sud.

Mentre que la torre no va patir modificacions substancials, les altres estances sí que van ser adaptades a les noves necessitats: en el sector 6 s'hi ha detectat almenys tres fases constructives, una de les quals implicà bastir una

porta (u.e. 24) amb marxapeu granític i pollagueres, sens dubte posterior al segle desè.

Al segle xi, probablement, el marc geopolític per al qual fou bastit el castell havia desaparegut, i l'edifici, per tant, deixà definitivament de centralitzar una demarcació territorial vinculada al poder públic i a la repoblació del territori immediat. El nou context de relacions socials, econòmiques i polítiques modificà la seva funció inicial d'estructura destinada a la protecció i a l'organització territorial, i el convertí en una estructura, a més, de domini i de coerció en el marc del feudalisme meridional. I així resituat, el castell inicià la que podríem entendre com a segona gran etapa de la seva vida activa, fins que fou abandonat.

És en el desenvolupament d'aquesta segona funció que el trobem esmentat en el petit recull documental que hem pogut estudiar: com a castell feudal que, en una cronologia tardana (mitjan del segle xiv), actua ja com a punt de referència d'un districte fiscal, com a epònim d'una senyoria per la qual es reben una sèrie de rendes i que depèn en darrera instància del comte d'Empúries. L'arqueologia ens fa veure que precisament en aquest moment el castell fou abandonat, ja que els darrers nivells de circulació i els enderrocs ens proporcionen datacions del segle xiv en tots els àmbits explorats. No ens atreviríem a relacionar aquest abandonament amb cap circumstància concreta: ja es desprèn dels documents estudiats que la funció reservada al castell en el marc del feudalisme baixmedieval no implicava ni requeria la seva ocupació física. Sense fer-hi gaire força, potser val la pena recordar la crisi demogràfica que representà el tres-cents, a Catalunya com a tota Europa, a remolc de circumstàncies com la Pesta Negra i les males collites, que comportaren el despoblament d'algunes zones rurals i, a grans trets, la depressió de les rendes senyorials sobretot en la segona meitat del segle. Una pèrdua d'importància del castell en aquest context bé podria ajudar-nos a explicar el seu final. En aquest sentit fóra molt interessant de poder conèixer els nivells d'abandonament del proper vil·lar de Penida, el qual, potser, si va acompanyar el castell en el seu naixement, podria haver-ho fet també en la seva amortització.

Desocupat, per tant, i segurament freqüentat de manera escassa, atès el seu difícil accés, el castell s'anà degradant al llarg dels segles, escadusserament esmentat en documentació moderna i fins al segle xix, i

acabà per tenir l'aspecte en què el vam conèixer abans d'iniciar les excavacions.

La vida del castell de Bufalaranya, delimitada avui amb molta força (i gairebé exclusivament) per aquests dos moments ben documentats, l'inicial i el final, resulta malgrat tot de gran interès. L'arc cronològic que es pot traçar entre els dos extrems cobreix el ressò dels darrers vestigis de l'antiguitat, els inicis de l'edat mitjana, la caiguda de l'imperi franc, el desenvolupament del feudalisme, la consolidació política de la Corona catalano-aragonesa (inclosa l'annexió del comtat d'Empúries) i, gairebé, els primers símptomes de l'esgotament del sistema feudal. I àdhuc, si volguéssim tenir en compte, testimonialment, els darrers ecos del nom del castell en els documents dels segles XVI-XIX, el final d'aquest arc fregaria encara la fi tant del feudalisme que el va usar com del propi Imperi d'Occident que, en un dels seus renaixements, el va fer néixer. Un arc cronològic, en resum, de vora 400 anys (segles X-XIV) que ens permet conèixer en detall, a través d'aquest estudi de cas, alguns aspectes del desenvolupament històric del nostre país.

9. Bibliografia

- ABADAL i DE VINYALS, R. d' 1969, *Dels visigots als catalans*. 2 vol., Ed. 62, Barcelona.
- BADIA i HOMS, J. 1981, *L'arquitectura medieval de l'Empordà*, vol. II-B Diputació de Girona, Girona.
- BADIA i HOMS, J. 1992 a, El castell de Bufaganyes o de Bufalaranya, *Programa de Festa Major*, Ajuntament de Roses, Roses, 8-9.
- BADIA i HOMS, J. 1992 b, L'antiga taula de jocs. Una peça atractiva del patrimoni cultural agullanenc, *El tap de suro* núm. 22, Agullana.
- BOLÒS, J., HURTADO, V. 1999, *Atles dels comtats d'Empúries i Perelada (780-991)*, Rafael Dalmau, Barcelona.
- CABAÑERO SUBIZA, B. 1987, Los castillos catalanes de los siglos IX y X: problemas de estructuras y técnicas constructivas, *XXXIV Corso di cultura sull'arte ravennate e bizantina*, Ravenna, 85-117.
- CAMPO i JORDÀ, F. del 1997, *Castells medievals. 88 guaites dels castlans de l'Alt Empordà*, Guies del Patrimoni Comarcal 4, Brau Edicions (Nordest), Figueres, 37-38.
- CANAL, J.; CANAL, E.; NOLLA, J.M., SAGRERA, J. 2002, Girona entre l'Islam i Carlemany. Una ciutat de frontera (759-801), *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, Girona, 7-28.
- CONSTANT, A. 1997, Châteaux et peuplement dans le massif des albères et ses marges du ixè siècle au début du xie siècle, *Annales du Midi*, tome 109, juillet-décembre, 443-466.
- CONSTANT, A. 1999, Peuplement et mise en valeur du territoire au sud du diocèse d'Elne (massif des Albères-Vallespir) du ixè siècle au xie siècle: entente ou rivalités?, *Actes des deuxièmes rencontres d'Elne*, Elna.
- COSÍN, Y., i GARCÍA, C., "Alquerque, mancala y dados. Juegos musulmanes en la ciudad de Vascos (Toledo)", *Revista de Arqueología*, año XIX, núm. 201.
- DD.AA. 1990, *Catalunya Romànica. L'Empordà*, vol. IX, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- DD.AA. 1990-93, *Els castells catalans*. Vol. II, Rafael Dalmau, Barcelona.
- DD.AA. 1992, *Gran geografia comarcal de Catalunya*. Vol 4: Alt Empordà. Baix Empordà, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

- DD.AA. 1998, *catalunya Romànica. Visió de síntesi, restauracions i noves troballes, bibliografia, índexs generals*, vol. XXVII, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- DÍAZ, C. *et alii* 1999, La Ciutadella de Roses, *Quaderns de la Revista de Girona*, núm. 77, Sèrie Guies, núm.33, Diputació de Girona / Caixa de Girona, Girona.
- FERNÁNDEZ, F. 1997, "Alquerque de nueve y tres en raya. Juegos romanos documentados en Mulva (Sevilla)", *Revista de Arqueología*, año XVIII, núm. 193.
- FITÉ, F. 1993, *Arquitectura i repoblació en la Catalunya dels segles VIII-XI*, Universitat de Lleida.
- HERNÁNDEZ, F.X. 2001, *Història Militar de Catalunya. Vol. I dels ibers als carolingis*, Rafael Dalmau, Barcelona.
- LORIENTE, A. 2000, La vaixella andalusina de la primera meitat del segle x apareguda a la ciutat de Lleida, *Revista d'Arqueologia de Ponent* núm. 10, 293-318.
- MATARÓ i PLADELASALA, M. 2000, La ceràmica espatulada de sant Pere de Rodes (El Port de la Selva, Alt Empordà), comunicació inèdita al *Seminari de ceràmiques oxidades medievals*, 1 i 2 de juny de 2000, Arbúcies.
- MATARÓ, M., BURCH, J., CARRASCAL, C., PUIG, A.M., VIEYRA, G., RIU, E. 1994, Sant Pere de Rodes (El Port de la Selva, Alt Empordà). Les excavacions del 1990 al 1992 i les propostes del Pla Director, *Tribuna d'Arqueologia 1992-1993*, Generalitat de Catalunya, Barcelona, 139-156.
- MONREAL, L., RIQUER, M. de 1984, *Els castells medievals de Catalunya: Empordà*. Carles Vallès, Figueres.
- NOLLA, J.M., CASAS, J. 1997, Material ceràmic del Puig de les Muralles (Puig Rom, Roses), *Contextos ceràmics d'època romana tardana i de l'alta edat mitjana (segles IV-X)*, Taula Rodona, Arqueo Mediterrània, núm.2, Badalona, 7-19.
- NOLLA, J.M. 1997, Roses a l'antiguitat tardana. El cementiri de Santa Maria, *Annals del Institut d'Estudis Empordanesos*, núm. 30, Figueres, 107-146.
- OLLICH, I. 1998, El Ter, la primera frontera dels carolingis al comtat d'Osona, segles VIII-IX, *II Congrés Internacional d'Història dels Pirineus*, Girona.

10. Documentació annexa

Planimetria

Planta general

Seccions dels sectors 3 i 6

Alçat exterior dels murs UE 15 i 16

Registre estratigràfic

Inventari d'Unitats Estratigràfiques

Fitxes d'Unitat Estratigràfica

Material

Inventaris de material

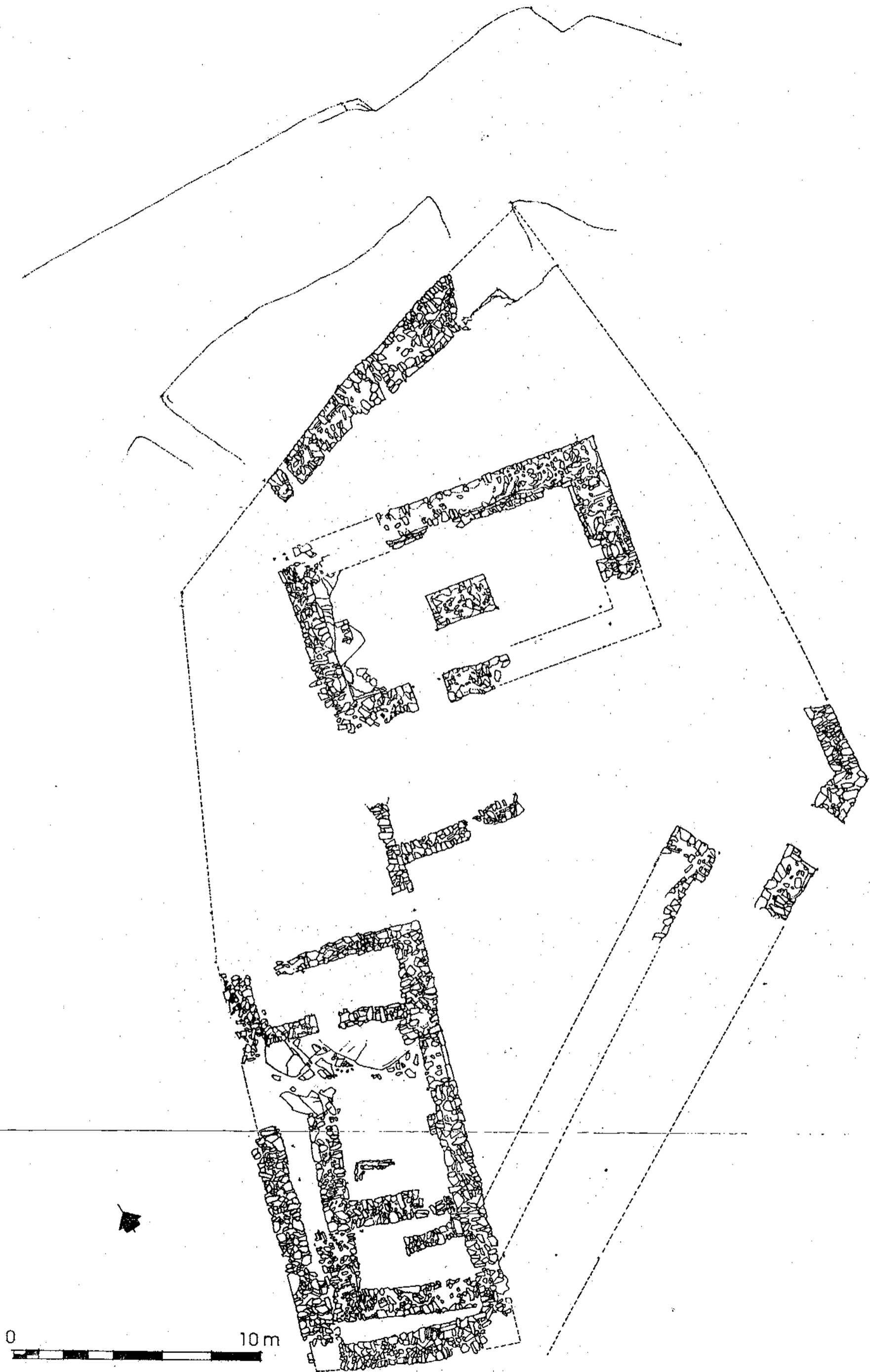
Làmines de material dibuixat

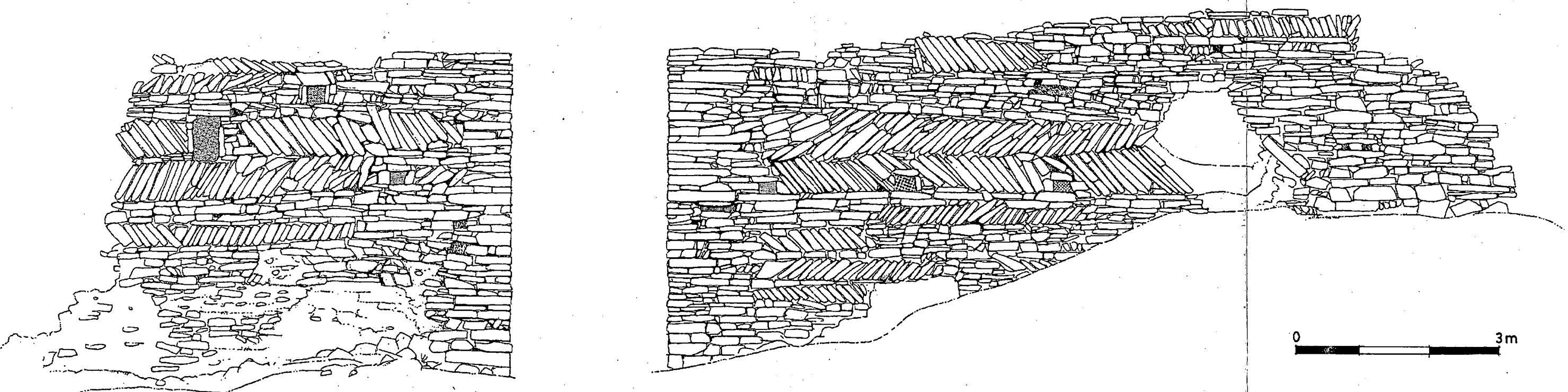
Registre fotogràfic

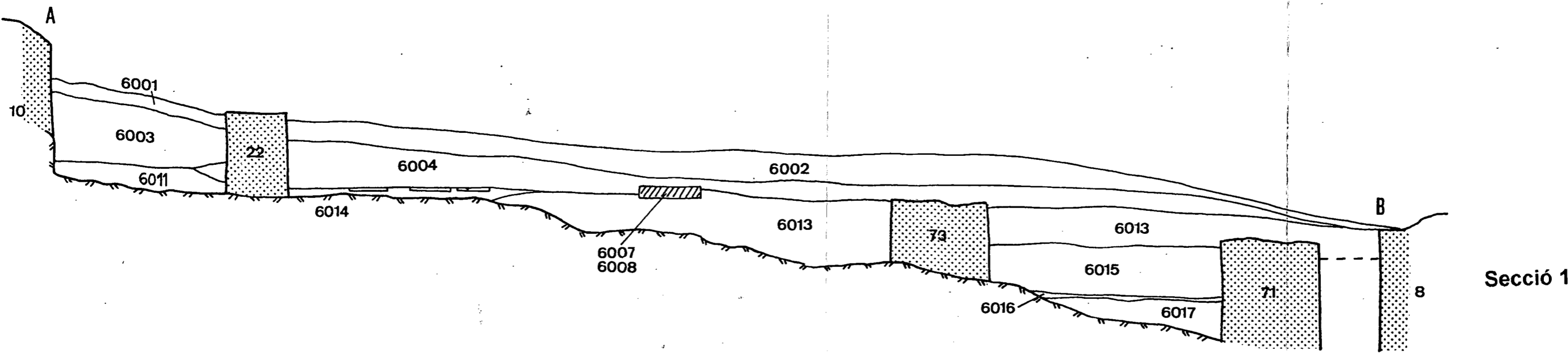
Inventari d'imatges

Selecció d'imatges

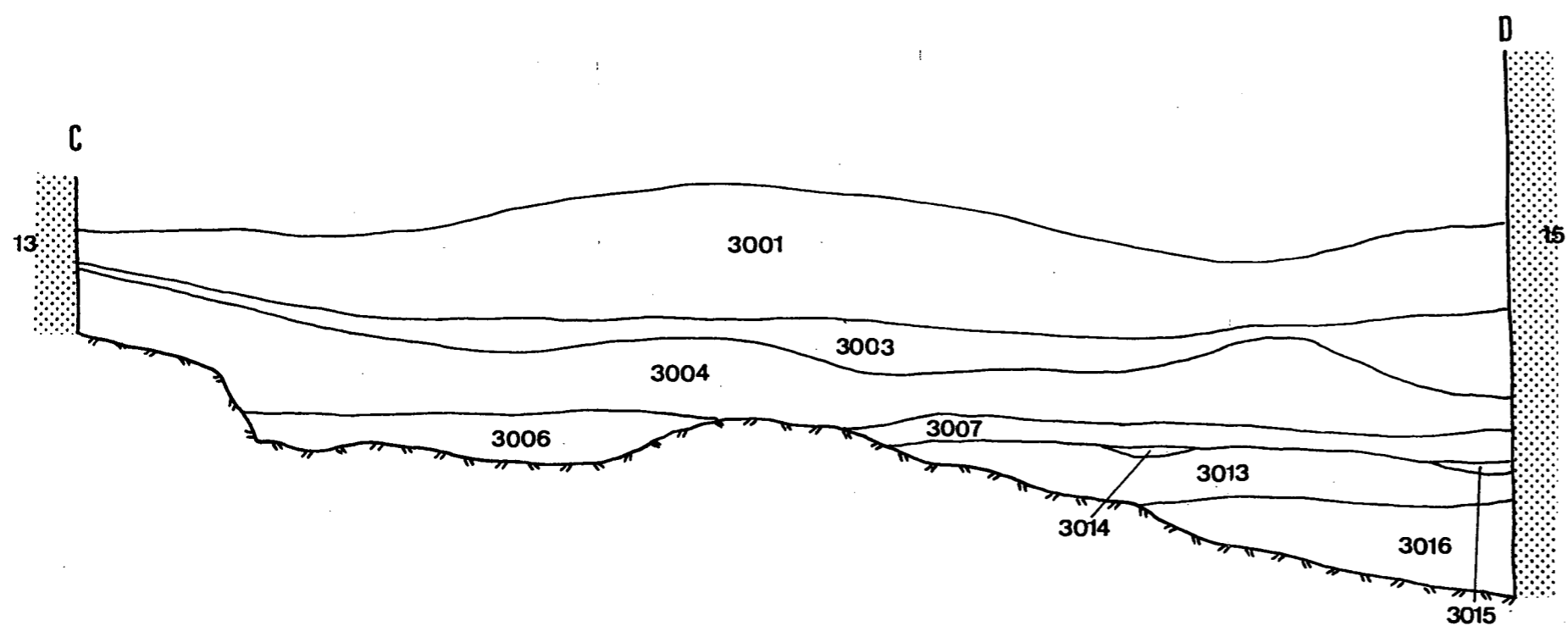
Planimetria

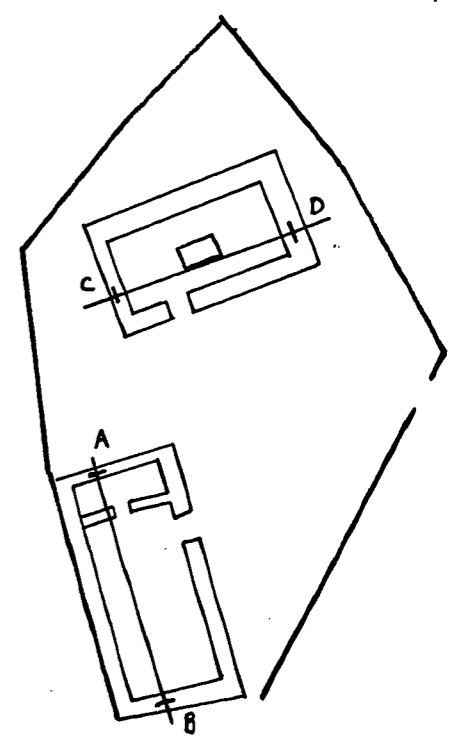

Secció 1

Secció 2

Secció 1: secció NS, sector 6.
 Secció 2: secció EW, sector 3.
 Escala 1:50

Registre estratigràfic

Inventari d'Unitats Estratigràfiques

UE	Zona	Sector	Ambit	Descripció
3004	1	3	-	Estrat general, nivell inferior de l'enderroc.
3005	1	3	-	Seguit de lloses més o menys planes aparegudes al NE.
3006	1	3	-	Estrat argilós, sense teules, localitzat a la meitat N del sector.
3007	1	3	-	Estrat argilós, amb roca disgregada, localitzat a la meitat S del sector.
3008	1	3	-	Morturada enganxada a l'angle NW del sector.
3009	1	3	-	Lloses prop la paret UE13, possibles restes d'un mur.
3010	1	3	-	Lloses prop de l'angle NW del sector.
3013	1	3	-	Nivell compacte de pedruscall i sorra, sota UE 3007.
3014	1	3	-	Restes de combustió sobre UE 3013,
3015	1	3	-	Restes de combustió sobre UE 3013, a tocar el mur 15.
3016	1	3	-	Nivell sota UE 3013, localitzat a l'E del sector.
3012	1	3	-	Igual a UE 3013.
6013	1	6	2	Estrat de terra fina i pedres.
6015	1	6	2	Estrat similar a 6013, diferenciació a partir de l'aparició d'estructures.
6016	1	6	2	Capa de terra fina barrejada amb cendres i carbons.
6017	1	6	2	Terra de color clar, compactada, amb presència de pedres petites.
13	1	3	-	Paret que delimita el sector per llevant.
16	1	3	-	Paret que delimita el sector per tramuntana
15	1	3	-	Paret que delimita el sector per ponent.
14	1	3	-	Paret que delimita el sector per migdia.
23	1	3	-	Obertura/porta a la paret 14, comunica els sectors 3 i 4.
7	1	6	-	Tram de muralla que delimita el sector 6 per ponent
8	1	6	-	Tram de muralla que tanca el sector 6 per migdia.
9	1	6	-	Paret que delimita el sector 6 per llevant.
10	1	6	-	Paret que delimita el sector 6 per tramuntana.
58	1	6	-	Paret que delimita el sector 6 per llevant.
24	1	6	-	Porta per accedir al sector 6 des del sector 5 o pati del castell.

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3004
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Nivell situat al dessota de 3002-3003 i més compacte que ells, amb moltes menys pedres de gran tamany i nombroses teules barrejades en l'argila. Heterogeni per tot el sector (clapes més argiloses, com a l'angle NW, veure fitxa UE 3003). Caracteritzat arreu, bàsicament, per l'absència de grans pedres soltes amb morter que configuraven l'enderroc superior. Hom hi localitza també la presència de fragments de morter pla amb preparació (paviment?, revestiment?), teules (indici d'enderroc) i algunes lloses de pissarra força planes, algunes clavades verticalment, restes d'un possible nivell de circulació malmès per l'enderroc fins a fer-lo pràcticament irreconeixible.

Amplada max.	m	Llargada max.	m.	Alçada max.	m.	Cota màx	-85 cm.
Amplada mín.	m	Llargada mín.	m.	Alçada mín.	m.	Cota mín	-170 cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM, 3006, 3007.	Cobert per 3003
Talla a	Tallat per
Es lliura a 13, 14, 15, 16, 17	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge	Croquis
--	--

Interpretació Enderroc, para-lemament s'observen forats constructius arran del mur.

Cronologia	Nom i data MS 19/09/01
-------------------	----------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Nivell de lloses	U.E. 3005
--------	----------	---------	-----------------------------	------------------

Descripció

Nivell de lloses de pissarra força grans localitzades al N del sector, molt sòltes.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-165 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	-126 cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 3006	Cobert per 3004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció Imatge 158, 159	

Interpretació

Possibles restes d'un paviment, encara que també pot tractar-se de restes d'enderroc.

Cronologia	INDETERMINADA	Nom i data	MARC SUREDA	5/9/02
-------------------	----------------------	-------------------	-------------	--------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3006
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Nivell d'argila identificat a la meitat NW del sector. Presenta una taca de cendres al cantó W, sota la porta oberta al mur 14, alguna inclusió residual de teules. En els punts en contacte amb la roca s'observa alguna taca cendrosa i contaminacions argiloses fosques (roca disgregada). La zona de contacte amb l'UE 3007 és molt difícil de determinar ja que coincideix gairebé amb l'aflorament de la roca mare.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-174 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM, 3012	Cobert per 3005, 3005, 3010
Talla a	Tallat per
Es lliura a 14, 16	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions

S'ha documentat material baix medieval, dos fragments de verd i manganès. Possiblement netejaren la roca mare en algun moment de l'evolució del castell, i això explicaria la presència d'aquesta ceràmica tan a prop de la roca.

Croquis

Planta

Alçat

Secció

Imatge 158, 159

Interpretació

Cronologia

NO DETERMINADA

Nom i data

MARC SUREDA

11/9/02

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3007
--------	----------	---------	-------------------	-----------

Descripció

Nivell d'argila barrejada amb fragments de pissarra, localitzat a la meitat SE del sector. Aparença geològica amb roca disgregada.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-195 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota min	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM (extrem N), 3012, 3013	Cobert per 3004
Talla a	Tallat per
Es lliura a 14, 15, 16, 17	Se li lliura
Solidari amb	Iguai a
Farceix a	Farcit per

Observacions Documentació de ceràmica verd i manganès i vidrat melat.	Croquis
Planta Alçat Secció Imatge	

Interpretació Nivell d'obliteració de taques de cendra.

Cronologia S. XIV	Nom i data MARC SUREDA 16/9/02
----------------------	--------------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Morterada	U.E. 3008
--------	----------	---------	----------------------	------------------

Descripció

Restes de morter o morterada adossada a l'angle que formen les parets 13 i 14 (angle NW del sector). Restes deslligades del nivell de circulació calr, damunt la roca.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-114 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM	Cobert per 3004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció Imatge 159, 160	

Interpretació

Cronologia	NO DETERMINADA	Nom i data	MARC SUREDA	10/9/02
------------	----------------	------------	-------------	---------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 3009
--------	----------	---------	-----------------------	------------------

Descripció

Lloses gairebé damunt la roca mare, molt aprop del centre del mur UE 13. El seu extrem E es presenta molt recte. Un parell de filades, molt planes. En direcció NE queda perllongat per un retall molt recte a la roca mare.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-125 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en RM	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 3004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 3006
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

<p>Observacions</p> <p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció</p> <p>Imatge 158, 159,</p>	<p>Croquis</p>
---	--

Interpretació

Possibles restes d'un mur d'una fase anterior.

Cronologia	INDETERMINADA	Nom i data	MARC SUREDA	11/9/02
------------	----------------------	------------	-------------	---------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Nivell	U.E. 3010
--------	----------	---------	----------------------	------------------

Descripció

Quatre lloses col·locades relativament planeres a l'angle NW del sector, sòltes i no gaire ben posades. Similituds amb l'UE 3005.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 3006	Cobert per 3004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge 159, 160	Croquis
---	--

Interpretació

Cronologia	INDETERMINADA	Nom i data	MARC SUREDA 9/9/02
-------------------	---------------	-------------------	--------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3012
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Pedruscall sòlt i sorra fina. Carcaterístiques similars a l'UE 3013, només que aquest darrer havia conservat la capa superior compactada i trepitjada. A l'UE 3012 aquesta interfàcies compactada no hi era.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 3006(extrem N), 3007 (extrem S)
Talla a	Tallat per
Es lliura a 14	Se li lliura
Solidari amb	Igual a 3013
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge	Croquis
--	--

Interpretació

Podria ser considerat com el nivell inferior de l'UE 3013 i no tant el reompliment de la rasa. Segons aquest criteri aquesta Ue i la 3013 s'igualarien.

Cronologia	Nom i data MARC SUREDA 17/9/02
-------------------	--

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3013
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Nivell argilós i compacte localitzat a la meitat S del sector. Presenta, a la superfície, més o menys al centre del l'àrea, una important taca de cendres molt compactades, carbons i mostres evidents de combustió (UE 3014). També ha aparegut una taca de cendres (UE 3015) entregant-se al mur 15. Carbons per tota la seva superfície, encara que no amb la suficient quantitat com per considerar-lo un nivell d'incendi general. Perd coherència al N, quan entra en contacte amb la roca mare.

En realitat el nivell argilós i compacte és la cara superior d'un estrat de pedruscall i sorra, igual a UE 3012, només que damunt d'aquest darrer la interfàcies compactada estava molt i molt malmesa.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-218 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	-207 cm.

Recolza en		Se li recolza	
Cobreix a	RM (part N)	Cobert per	3007, 3014, 3015
Talla a		Tallat per	
Es lliura a	14, 15, 16	Se li lliura	
Solidari amb		Igual a	
Farceix a		Farcit per	

<p>Observacions</p> <p>Planta Alçat Secció Imatge</p>	<p>Croquis</p>
---	---

<p>Interpretació</p> <p>Possible nivell compactat per efecte de l'ús o circulació.</p>

<p>Cronologia</p> <p style="text-align: center;">S. XIV</p>	<p>Nom i data</p> <p>MARC SUREDA 16/9/02</p>
--	---

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3014
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Clapa de cendres i terra cremada barrejada amb carbons localitzada al centre de la meitat sud del sector. Correspon a l'ús de la superfície de 3013. Textura argilosa, color gris-blanc, presència de terra i pedres cremades. Similituds amb l'UE 3015, a tocar el mur 3015.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-203 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 3013	Cobert per 3007
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb	Iguai a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge 162	Croquis
--	--

Interpretació Possible punt de combustió
--

Cronologia INDETERMINADA	Nom i data MARC SUREDA 17/9/02
------------------------------------	--

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3015
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Paquet de cendres i carbons, similar a l'UE 3014, localitzat a l'extrem S del sector, a tocar la paret 15

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-220 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en		Se li recolza	
Cobreix a	3013	Cobert per	3007
Talla a		Tallat per	
Es lliura a	15	Se li lliura	
Solidari amb		Igual a	
Farceix a		Farcit per	

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció Imatge	

Interpretació

Possible punt de combustió

Cronologia	INDETERMINADA	Nom i data	MARC SUREDA	17/9/02
-------------------	----------------------	-------------------	-------------	---------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estrat	U.E. 3016
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Nivell format per terra fina barrejada amb sorra, color fosc, presència de pedres mitjanes/grosses (acumulades sobretot a tocar les parets), blocs de morter, grumolls de morter, bossades de sorra de color clar, bossades de morter en pols, grava.

Consistència global fionja, fàcil extracció. Punts de roca mare associada que es desfà fàcilment.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM	Cobert per 3013
Talla a	Tallat per
Es lliura a 15,16,14	Se li lliura
Solidari amb	igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta	
Alçat	
Secció	
Imatge	

Interpretació

Estrat d'anivellament o preparació per a la fonamentació. Posterior a una possible netejada general del terreny que va esborrar quasi totes les evidències anteriors.

Cronologia	Nom i data GVB 20/9/02
------------	---------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6004
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Terra argilosa de color taronja-amarronat, presència de petites pedres, restes d'arrels de l'estrat superior. Gran quantitat de fragments de teula. Apareixen fragments de ceràmica reduïda.

Línia de dipositació amb pendent descendent cap a ponent: per aquest costat la muralla es conserva a una cota més baixa.

2001- Segona picada de morfologia heterogènia. Entre la paret 59 i la muralla 8 apareix gran quantitat de petita pedra i terra molt fina de color clar. Al nord de la paret 59 apareixen gran quantitat de fragments de teula. A tocar la paret 9 les pedres són grosses, la terra és molt fina, presència de morter de calç.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza	59
Cobreix a	Cobert per	6002,
Talla a	Tallat per	
Es lliura a	Se li lliura	26,22,9,60,62,61,70,72
Solidari amb	Igual a	
Farceix a	Farcit per	

Observacions

El material no proporciona cronologia definitiva.

Croquis

Planta

Alçat

Secció

Imatge

Interpretació

Nivell d'enderroc alterat

Cronologia

Nom i data
GVB

4/9/01

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6006
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Capa de morter de color blanc localitzada al centre de l'àmbit 2, a prop de a muralla. No s'observa cap relació estratigràfica amb les estructures pròximes, és un element isolat al centre de l'àmbit.

És morter de color blanquinós barrejat amb petites pedres que configuren una superfície irregular però planera, de planta irregular (uns 70cm2). La consistència és dura. La capa de morter té uns 2 cm. de gruix aproximadament.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 6013	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
<p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció 4</p> <p>Imatge</p>	

<h3>Interpretació</h3> <p>Possible morterada procedent de la construcció de la paret 72.</p>
--

<h3>Cronologia</h3> <p>INDETERMINADA</p>	<h3>Nom i data</h3> <p>GVB 5/9/01</p>
--	---------------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Area 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6007
--------	----------	---------	-------------------	-----------

Descripció

Taca de terra vermella localitzada al centre de l'àmbit 2, continguda o delimitada per l'element 6008.
Es tracta d'una acumulació, que ocupa una superfície de forma irregular, de petites pedres i terra de color vermellós. No han estat trobats carbons barrejats amb aquest estrat.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 6013	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a 6008	Se li lliura
Solidari amb	igual a
Farceix a	Farcit per

<p>Observacions</p> <p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció 4</p> <p>Imatge</p>	<p>Croquis</p>
---	--

<p>Interpretació</p> <p>Lloc de combustió</p>

<p>Cronologia</p> <p style="text-align: center;">INDETERMINADA</p>	<p>Nom i data</p> <p>GVB 8/9/01</p>
--	-------------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Area 1	Sector 6	Ambit 2	Tipus U.E. Element	U.E. 6008
--------	----------	---------	--------------------	-----------

Descripció

Pedres planeres o lloses col·locades verticals (clavades al terra) aliniades formant un angle de 90º.
No presenta fons o base.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6004
Talla a 6013	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6007
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta Alçat Secció 4 Imatge	

Interpretació Aliniació de pedres que delimitaria un lloc de combustió.

Cronologia INDETERMINADA	Nom i data GVB 8/9/01
------------------------------------	---------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 1-2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6009
--------	----------	-----------	-------------------	------------------

Descripció

Terra taronjada, flocs de terra de color rogenc i grana, fragments de teula, morter, carbonets. Material que forma una unitat concentrada amb una forma ovalada al sud de la paret 26.

No han estat detectades evidències d'un forat o concavitat que contingüés aquesta UE.

Possible igualació amb l'UE 6011, identificada al nord de la paret 26. Al centre d'aquesta estructura s'observa un forat (ple de fragments de teula, terra vermellosa i carbons) que posaria en relació física directa ambdós estrats.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a 26	Se li lliura
Solidari amb	Igual a 6011?
Farceix a	Farcit per

<p>Observacions</p> <p>Aparició de material no habitual, ceràmica grisa de la costa?</p>	<p>Croquis</p>
<p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció</p> <p>imatge</p>	

Interpretació

Cronologia	NO DETERMINADA	Nom i data	EQUIP 11/9/01
-------------------	----------------	-------------------	---------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 1	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6011
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Terra argilosa, grumolosa, barrejada amb fragments de teula, blocs de terra vermellosa, carbons. El color general seria gris fosc i l'aspecte és el de terra cremada. UE documentada a tocar la paret 26, per la cara nord.

No s'ha detectat cap tall (evidència en negatiu d'un forat) respecte a la resta de la terra de l'àmbit, la diferència és cromàtica, la textura i l'aspecte és igual.

Veure fitxa UE 6009.

Han aparegut gran quantitat de fragments de ferro de formes i mides molt variades.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM	Cobert per 6003
Talla a	Tallat per
Es lliura a 26,7	Se li lliura
Solidari amb	Igual a 6009?
Farceix a	Farcit per

Observacions

UE registrada l'any 2000 però anul·lada durant la present campanya. Número reutilitzat.

El material recuperat no proporciona cronologia definitiva.

Croquis

Planta

Alçat

Secció 4

Imatge

Interpretació

Cronologia

PER DETERMINAR

Nom i data

GVB

11/9/01

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Reompliment	U.E. 6012
--------	----------	---------	------------------------	-----------

Descripció

Estrat identificat a tocar la paret 9, límit de ponent del sector.

Format per terra fina, moltes pedres, algunes de grans mides, presència de morter de color clar.

Localització irregular en relació amb els altres estrats del sector. No ha estat identificada la línia de separació amb els estrats paral·lels pel que fa a cotes.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota min	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6004
Talla a 6013, 6015(?), 6016(?), 6017(?)	Tallat per
Es lliura a 9, 62	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions

La línia de la trinxera associada a aquest estrat no ha estat delimitada directament. Només es perceben els efectes de la intervenció sobre les parets de la fase antiga.

Número d'UE reutilitzat després d'una anul·lació realitzada la campanya anterior

Croquis

Planta

Alçat

Secció

Imatge

Interpretació

Possible reompliment d'una trinxera de fonamentació de la paret 9. Efecte de destrucció sobre les parets 71 i 73 de la fase antiga.

Cronologia

INDETERMINADA

Nom i data

GVB

15/9/02

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6013
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Gran quantitat de pedres de mides mitjanes i petites barrejades amb terra fina. A tocar la paret 9 apareixen pedres de mides més grosses, barrejades amb poca terra molt fina i restes de morter de calç.

La línia superior d'aquest estrat presenta una pendent considerable de baixada cap al sud.

Diferenciació estratigràfica a partir de la identificació del nivell de pas UE 6014 que coincideix amb les cotes superiors de la paret 73.

2002- Aquest estrat ha estat documentat íntegrament fins arribar a la roca mare a la meitat nord de l'àmbit. En aquest espai s'observa un treball de rebaix de la roca mare per tal d'obtenir una superfície de pas regular i planera, que encara és més evident al petit àmbit situat a tramuntana o àmbit 1, coincidint amb l'espai de davant de la porta principal. La meitat sud d'aquest espai presenta la roca mare natural, sense intervenció antròpica que baixa amb pendent pronunciada i irregular cap al sud.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-220 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza	6007
Cobreix a 71,6015,70, RM	Cobert per	6004,6014
Talla a	Tallat per	6008,
Es lliura a 71,73,9,61,70	Se li lliura	
Solidari amb	Igual a	
Farceix a	Farcit per	

Observacions Material inventariat no determinant	Croquis
Planta Alçat Secció Imatge	

Interpretació Anivellament i amortització de les estructures de la fase antiga.

Cronologia NO DETERMINADA	Nom i data GEMA VIEYRA 17/9/02
-------------------------------------	--

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6015
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Estrat de característiques morfològiques similars a l'UE 6013. Separació teòrica marcada a partir de la delimitació espacial entre les parets 73 i 71. Aquesta unitat es documenta entre les dues parets abans esmentades que corresponen a la fase antiga.

Presència menor de pedruscall i major volum de terra de color marró clar, solta, fina. A tocar la paret 9 continua apareguent grans blocs de pedra soltes, disposades de manera desordenada, quasi en sec. Paral·lel a la paret 73, l'extracció de les primeres terres d'aquesta UE ha comportat l'aparició ja de la RM.

Entre els grans carreus han estat trobats s'ha recuperat un de trencat però que conserva un conjunt d'incisions, realitzades de manera poc acurada, que dibuixen tres quadrats concèntrics i que ha estat identificat com el joc del molí.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-275 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a 71(extrem E), 6016, RM	Cobert per 6013
Talla a	Tallat per
Es lliura a 71,73,9,62,70	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Material inventariat no determinant	Croquis
Planta Alçat Secció Imatge	

Interpretació Estrat d'amortització de les parets de la fase antiga.
--

Cronologia INDETERMINADA	Nom i data GEMA VIEYRA 15/09/02
------------------------------------	---

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6016
--------	----------	---------	-------------------	-----------

Descripció

Capa de terra fina tenyida de color gris fosc per la presència de cendres i carbons. Estrat registrat a tot l'espai delimitat per les parets de la primera fase (UE 71, 73 i 70), encara que arriba a tocar la paret 9 ni el pilar 62. El gruix d'aquesta cap és heterogeni: en alguns punts presenta el gruix màxim, uns dos centímetres, i en d'altres quasi no es documenta.

A l'angle SE de l'espai s'ha notat la presència de molta més cendra, de color fosc.

A la franja paral·lela a la paret 73, aquesta unitat apareix directament sobre la roca mare.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-330 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM, 6017	Cobert per 6015
Talla a	Tallat per
Es lliura a RM, 70, 71	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Unitat estratigràfica completament estèril.	Croquis
Planta Alçat Secció imatge	

Interpretació Nivell d'incendi, no directament relacionat amb un nucli de combustió. Relacionat amb les parets de la primera fase.
--

Cronologia INDETERMINADA	Nom i data GEMA VIEYRA 16/9/02
------------------------------------	--

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estrat	U.E. 6017
--------	----------	---------	-------------------	------------------

Descripció

Terra de color dar, molt fina i polsosa que presenta, però, una consistència dura i compacta, barrejada amb pedres petites.

No queda clara la relació estratigràfica amb la paret 9, no sembla que es lliuri.

Amplada max.	cm	Llargada max.	cm.	Alçada max.	cm.	Cota màx	-338 cm.
Amplada min.	cm	Llargada min.	cm.	Alçada min.	cm.	Cota min	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a RM	Cobert per 6016
Talla a	Tallat per
Es lliura a 70, 71	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge	Croquis
--	--

Interpretació Estrat geològic.
--

Cronologia INDETERMINADA	Nom i data GEMA VIEYRA, 20/9/02
------------------------------------	---

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 13
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Mur que clou la torre mestra (sector 3) pel NW. Construït a base de lloses de llicorella lligades amb morter de força qualitat; s'observen algunes filades d'opus spicatum petit. S'hi poden observar dos orificis de bastida de forma quadrada anivellats. Ha quedat al descobert sobretot la seva cara interna, l'externa ocultada encara per l'estratigrafia del sector 2.

Amplada max. 1'20 m	Llargada max. 7 m.	Alçada max. 1'80 m.	Cota màx cm.
Amplada min. m	Llargada min. m.	Alçada min. m.	Cota mín cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 3001, 3002, 3003, 3004, 3006, 3008.
Solidari amb 14, 15	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge	Croquis
--	--

Interpretació Mur de tanca de la torre pel NW

Cronologia 2/2 S. X.	Nom i data MSJ
--------------------------------	--------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 14
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Mur de tanca de la torre mestra (sector 3) pel SW. Ha aparegut molt arrasat sobretot per la seva cara externa a causa de l'esllavissament de l'estructura. S'hi obria la porta 23. Construït amb lloses de llicorella i morter.

Amplada max. 1'20 m	Llargada max. 11 m.	Alçada max. 2'20 m.	Cota màx cm.
Amplada min. m	Llargada min. m.	Alçada min. m.	Cota mín cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per 23
Es lliura a	Se li lliura 3001, -2, -3, -4, -6, -7, -13, -16.
Solidari amb 13, 15	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions

L'extrem S consisteix en l'angle d'unió amb el mur 15; és l'única resta detectada fins ara.

Croquis

Planta
Alçat
Secció
Imatge

Interpretació

Mur de tanca de la torre pel SW a través del qual es feia la comunicació amb l'àmbit 4.

Cronologia

2/2 S. X.

Nom i data

MSJ

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 15
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Mur que tanca la torre mestra (sector 3) pel SE. Construït amb lloses de llicorella i morter. S'hi obren les dues espitlleres 27 i 30. A la cara externa s'hi veuen importants fragments d'opus spicatum. Parcialment descaïçat per la seva façana exterior.

Amplada max. 1'70 m	Llargada max. 6 m.	Alçada max. 5 m.	Cota màx cm.
Amplada min. m	Llargada min. m.	Alçada min. m.	Cota min cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 3001, -2, -3, -4, -7, -13, -14, -16.
Solidari amb 14, 16	Igual a
Farceix a	Farçit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge	Croquis
--	--

Interpretació Mur de tanca pel SE de la torre mestra.

Cronologia 2/2 S. X.	Nom i data MSJ
--------------------------------	--------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 16
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Mur de tanca pel NE de la torre mestra (sector 3), fet amb lloses de llicorella i morter. Importantíssims fragments d'opus spicatum sobretot a la cara exterior, de fins a 70 cm d'alçada. Malmès en la seva part central a causa d'un gran orifici. A la part superior mostra una cornisa segurament per a assentar-hi el terra d'un nivell superior.

Amplada max. 1'60 m	Llargada max. 9 m.	Alçada max. 5'50 m.	Cota màx cm.
Amplada min. m	Llargada min. m.	Alçada min. m.	Cota min cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 3001, -2, -3, -4, -6, -7, -13, -16.
Solidari amb 15, 13	Igual a
Farceix a	Farsit per

Observacions	Croquis
<p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció</p> <p>imatge</p>	

<h3>Interpretació</h3> <p>Mur de tanca de la torre pel NE.</p>
--

<h3>Cronologia</h3> <p>2/2 S. X.</p>	<h3>Nom i data</h3> <p>MSJ</p>
--------------------------------------	--------------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 17
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Pilar central de la torre mestra o sector 3 construït a base de lloses de llicorella i morter. Presenta alguns orificis de bastida a nivell.

Amplada max. 1'50 m	Llargada max. 27 m.	Alçada max. 4'50 m.	Cota màx cm.
Amplada min. m	Llargada min. m.	Alçada min. m.	Cota min cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 3001, -2, -3, -4, -6, -7, -13, -16.
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farçit per

Observacions	Croquis
Planta	
Alçat	
Secció	
Imatge	

Interpretació Pilar central de la torre mestra.

Cronologia 2/2 S. X	Nom i data MSJ
-------------------------------	--------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 3	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 23
--------	----------	---------	-----------------------	----------------

Descripció

Obertura de comunicació entre els sectors 3 i 4, oberta en el mur 14 i encarada al SW. El seu llindar havia desaparegut i només en restaven dos petits fragments de llicorella engastats a la base dels muntants (cota -80 cm). De moment es desconeix a quin nivell del sector 4 donava accés.

Amplada max. 1'20 m	Llargada max. 1 m.	Alçada max. m.	Cota màx cm.
Amplada min. m	Llargada min. m.	Alçada min. m.	Cota min cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a 14	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

<p>Observacions</p> <p>Planta Alçat Secció Imatge</p>	<p>Croquis</p>
---	---

<p>Interpretació</p> <p>Porta de comunicació entre els sectors 3 i 4.</p>
--

Cronologia	Nom i data
-------------------	-------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 7
--------	----------	---------	-----------------------	---------------

Descripció

Mur orientat NS, part de la muralla del recinte que tanca el sector 6 per llevant.
 Construïda amb pedres petites/mitjanes lligades amb fang i disposades formant filades irregulars. En aquest tram no s'observa opus spicatum.
 Conservació irregular.
 L'estratigrafia registrada pràcticament al sector no afecta aquesta estructura. Al començament de l'excavació la cota superior de aquest mur era la més baixa i seguia la pendent inicial del sector.

Amplada max. 1 m	Llargada max. 16 m.	Alçada max. - m.	Cota màx cm.
Amplada min. m	Llargada min. m.	Alçada mín. m.	Cota min cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6001, 6002
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6003, 6004
Solidari amb	Igual a
Farceix a	Farcit per

<p>Observacions</p> <p>Pianta Alçat Secció Imatge</p>	<p>Croquis</p>
--	---

Interpretació
 Tram de la muralla que tanca el recinte castral per llevant, delimita el sector 6 per aquest costat.

Cronologia	Nom i data GVB
------------	-------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit -	Tipus U.E.	U.E. 8
--------	----------	---------	------------	--------

Descripció

Mur orientat EW, part de la muralla del recinte que tanca el sector per migdia.
 Estructura construïda amb pedres de diferents formes i mides lligades amb terra o fang i disposades formant filades irregulars. Les pedres utilitzades presenten una cara treballada que es la que forma parament. En aquest tram no s'observa opus spicatum però sí algunes filades de pedres inclinades. Alguns dels carreus són de pedra nummulítica. L'angle SW exterior i l'angle SE complet s'han eslleïssat. La fonamentació es fa sobre la roca mare. L'angle SW es un punt de confluència de estructures de dos fases. L'amplada de la paret és decreixent en direcció a ponent. Aquesta unitat no està alineada en angles de 90 graus amb les estructures perpendiculars.

Amplada max. 1,20 m	Llargada max. 8,1 m.	Alçada max. - m.	Cota màx cm.
Amplada min. 1 m	Llargada min. m.	Alçada min. m.	Cota mín cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6013
Solidari amb 7, 9	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge	Croquis
--	--

Interpretació Tram de la muralla que tanca el recinte per migdia, delimita el sector per aquest costat.

Cronologia	Nom i data GVB
-------------------	--------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 9
--------	----------	---------	-----------------------	--------

Descripció

Paret orientada NS que tanca el sector per ponent, paret que separa el sector 6 del sector 5 o pati del castell (formant unitat funcional amb l'UE 58).

Paret construïda amb pedres de formes i mides variades, s'observen unes quantes, poques, lloses. La majoria són carreus que presenten una cara retallada que és la que es col·loca formant parament. No s'observen filades regulars, més aviat la disposició de les pedres és poc acurada. El material d'unió és fang.

A l'extrem de la paret coincident amb el brancal de la porta 24 s'utilitza morter de calç com a material constructiu.

Amplada max.	1 m	Llargada max.	10 m.	Alçada max.	- m.	Cota màx	cm.
Amplada min.	m	Llargada min.	m.	Alçada min.	m.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6002, 6004, 6014, 6013, 6012
Solidari amb 61, 62, 8, 24	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
<p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció</p> <p>Imatge</p>	

Interpretació

Paret que delimita el sector per llevant, tram al sud de la porta 24. Separació entre el sector 6 i el sector 5 o pati del castell.

Cronologia	Nom i data GVB
------------	-------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 10
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Paret que delimita el sector per tramuntana. Estructura orientada EW, que separa el sector 6 del sector 2. Està construïda amb pedres de formes i mides heterogènies lligades amb fang disposades de forma poc acurada. Les pedres utilitzades presenten una cara retallada que és la que forma el parament. La fonamentació no presenta una línia regular ni horitzontal sino que s'adapta al desnivell de la roca natural. Aquesta roca, però, ha estat retallada configurant el sòcol de la paret i, al mateix temps, integrant-se a la estructura. Han estat localitzats restes d'un enllet de morter a la part baixa de la paret, en el punt on es recolza a la roca mare. L'estat de conservació és precari ja que presenta una tendència al desplom degut a la pressió de les terres que conté pel costat nord.

Amplada max. 50 cm	Llargada max. 800 cm.	Alçada max. 150 cm.	Cota màx cm.
Amplada min. cm	Llargada min. cm.	Alçada min. cm.	Cota mín cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6001, 6003
Solidari amb 58, 7(?)	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta Alçat Secció Imatge	Croquis
--	--

Interpretació Paret perimetral del sector 6 per tramuntana.

Cronologia	Nom i data GVB
-------------------	--------------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estructura	U.E. 24
--------	----------	---------	-----------------------	----------------

Descripció

Obertura de comunicació entre el sector 6 i el sector 5, localitzada a la línia de paret del costat de llevant. Fa uns dos metres d'amplada i conserva diversos elements funcionals. El llindar està format per tres grans carreus grànitics retallats amb en forma de prisma col·locats longitudinalment en línia amb el parament exterior (W). Configuren una mena d'esglaó que regula el desnivell d'accés a l'interior del sector 6 des del pati. El replà inferior està pavimentat amb lloses de pissarra. La part inferior dels dos brancals de la porta presenta uns forats de secció quadrangular que perforen les parets respectives uns 30 cm.

Amplada max.	m	Llargada max.	m.	Alçada max.	m.	Cota màx	cm.
Amplada min.	m	Llargada min.	m.	Alçada min.	m.	Cota mín	cm.

Recolza en	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6002, 6005, 6010
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura
Solidari amb 58, 9	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
Planta	
Alçat	
Secció imatge	

Interpretació
Porta de comunicació entre el sector 6 i 5 o pati del castell. Porta dotada d'un sistema de tancament intern amb pollagueres.

Cronologia	Nom i data GVB
------------	-------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit -	Tipus U.E. Estructura	U.E. 58
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Paret orientada NS que tanca el sector per llevant, paret que separa el sector 6 del sector 5 o pati del castell (formant unitat funcional amb l'UE 9).. Paret construïda amb pedres de formes i mides variades unides amb fang. Es fonamenta sobre la roca mare, la part inferior de la paret és un sòcol de roca natural retallada.

A l'extrem de la paret coincident amb el brançal de la porta 24 s'utilitza morter de calç com a material constructiu

Amplada max.	1 m	Llargada max.	4,5 m.	Alçada max.	- m.	Cota màx	cm.
Amplada min.	m	Llargada min.	m.	Alçada min.	m.	Cota mín	cm.

Recolza en roca mare	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6001, 6003, 22
Solidari amb 10, 60, 24	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions	Croquis
<p>Planta</p> <p>Alçat</p> <p>Secció</p> <p>Imatge</p>	

Interpretació

Paret que delimita el sector per llevant, tram al sud de la porta 24. Separació entre el sector 6 i el sector 5 o pati del castell.

Cronologia	Nom i data GVB
------------	-------------------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estructura	U.E. 70
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Paret orientada N-S, localitzada a la meitat de ponent de l'àmbit 2 del sector 6.
 Conservació superficial irregular, pendent de baixada cap al sud.
 Tècnica constructiva emprada: els dos paraments estan construïts amb grans carreus o lloses primes col·locades planeres, no s'observa material d'unió; el reompliment de l'espai intern és a base de pedres de mides i formes heterogènies disposades de forma irregular quasi en sec.
 Estructura que discorre quasi paral·lela a la muralla de llevant del castell, UE 7.
 L'extrem meridional de l'estructura formaria una unitat constructiva diferenciada, amb relació de lliurament.

Amplada max. 110 cm	Llargada max. 840 cm.	Alçada max. cm.	Cota màx -562 cm.
Amplada min. cm	Llargada min. cm.	Alçada min. cm.	Cota mín -660 cm.

Recolza en RM	Se li recolza 72
Cobreix a	Cobert per 6004,6014(extrem de tramuntana), 6015
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6013,6015,6016, 6017, 71(?)
Solidari amb 73, 71(?)	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions Planta P18, P19 Alçat Secció Imatge 135-137,139,141,151,157	Croquis
---	--

Interpretació

Paret límit per ponent d'un edifici, identificat com pertanyent a la fase antiga del castell.

Cronologia	PER DETERMINAR	Nom i data	GEMA VIEYRA	27/09/02
------------	----------------	------------	-------------	----------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estructura	U.E. 71
--------	----------	---------	-----------------------	---------

Descripció

Paret orientada EW, localitzada a la meitat sud de l'àmbit 2 del sector 6.

Conservació superficial irregular, baixada cap a ponent, l'extrem de llevant és més alt que el de ponent.

Tècnica constructiva emprada: els dos paraments estan construïts amb grans carreus o lloses primes col·locades planeres, no s'observa material d'unió; el reompliment de l'espai intern és a base de pedres de mides i formes heterogènies disposades de forma irregular quasi en sec.

Estructura que discorre quasi paral·lela a la muralla de migdia del castell, UE 8.

L'extrem de llevant està molt degradat.

Amplada max. 110 cm	Llargada max. 530 cm.	Alçada max. cm.	Cota màx -611 cm.
Amplada min. cm	Llargada min. cm.	Alçada min. cm.	Cota mín -678 cm.

Recolza en RM	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6004, 6013,
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6015, 6013, 6016, 6017
Solidari amb 70	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions

Entre aquesta estructura, parament sud, i la muralla, UE 8, queda un espai d'uns 40-50 cm d'amplada que no ha estat buidat per motius de poca accessibilitat. Veure fitxa 73.

Croquis

Planta P21

Alçat

Secció

Imatge 136,137,140,141,143,157

Interpretació

Paret límit per migdia d'un edifici, identificat com pertanyent a la fase antiga del castell.

Cronologia	PER DETERMINAR	Nom i data	GEMA VIEYRA	27/09/02
------------	----------------	------------	-------------	----------

Fitxa d'Unitat Estratigràfica

Àrea 1	Sector 6	Àmbit 2	Tipus U.E. Estructura	U.E. 73
--------	----------	---------	-----------------------	----------------

Descripció

Estructura orientada EW, localitzada a la part central de l'àmbit 2 del sector 6. Conservació irregular, l'extrem del llevant a una cota inferior que el de ponent. Tècnica constructiva emprada: els dos paraments estan construïts amb grans carreus o lloses primes col·locades planeres, no s'observa material d'unió; el reompliment de l'espai intern és a base de pedres de mides i formes heterogènies disposades de forma irregular quasi en sec. L'extrem de llevant apareix molt degradat.

Amplada max. 110 cm	Llargada max. 530 cm.	Alçada max. cm.	Cota màx -571 cm.
Amplada min. cm	Llargada min. cm.	Alçada min. cm.	Cota mín -601 cm.

Recolza en RM	Se li recolza
Cobreix a	Cobert per 6004
Talla a	Tallat per
Es lliura a	Se li lliura 6013,6015, 6016, 6017
Solidari amb 70,	Igual a
Farceix a	Farcit per

Observacions

Aquesta estructura i la paral·lela, UE 71, sembla que van patir la construcció de la paret 9. Així els extrems de llevant d'ambdues parets apareixen destruïts i no s'ha pogut documentar una relació física entre elles i la paret 9. Tampoc ha estat possible identificar una possible rasa constructiva.

Planta P20

Alçat

Secció

imatge 139,140,143,151,157

Croquis

Interpretació

Paret interior d'un edifici, identificat com pertanyent a la fase antiga del castell.

Cronologia	PER DETERMINAR	Nom i data	GEMA VIEYRA	19/09/02
------------	-----------------------	------------	-------------	----------

Material

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E. 3003

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Vidriada melada		1				1
Comuna reduïda medieval					1	1
Grollera reduïda medieval					3	3
Grollera oxidada medieval	2					2

Diversos

Tegula	Fauna
Imbrex/ Teula àrab	Ossos humans
Material constructiu 9 (1)	Malacologia 2
Carreus	Ictiofauna

Observacions

(1) mostra de teules -7-, mostres d'encirat de canya -2-

Caixa

Cronologia

NO DETERMINADA

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E.

3004

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Comuna reduïda	1				5	6
Grollera reduïda					4	4
Verd i manganés	1					1

Diversos

Tegula		Fauna	
Imbrex/ Teula àrab	2	Ossos humans	
Material constructiu		Malacologia	2
Carreus		ictiofauna	

Peces ascendius 2 (Bicacellu)

Observacions

Caixa

Cronologia

S.XIII- principis s.XV

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E.

3004

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Comuna reduïda					4	4
Grollera reduïda	3				18	21
Grollera oxidada					3	3
Verd i manganés	1				3	4

Diversos

Tegula

Fauna

Imbrex/ Teula àrab 4

Ossos humans

Material constructiu

Maiacologia

Carreus

ictiofauna

Observacions

Caixa

Cronologia

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E.

3007

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Bronze - lamineta				1		1
Vidriada melada	1	2				3
Verd i manganès		1			2	3
Grollera oxidada					2	2
Comuna oxidada espatulada					1	1
Comuna reduïda	1				8	9
Grollera reduïda	2*				21	23
Ferro- claus				2		2

Diversos

Tegula	Fauna	4
Imbrex/ Teula àrab	Ossos humans	
Material constructiu	Malacologia	1
Carreus	Ictiofauna	

Observacions

* Dues vores i un informe estan decorats amb incisions.

Caixa

Cronologia

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E.

3012

Material

vora

base

nansa

altres

s/f

TOTAL

Comuna oxidada espatulada

1

4

5

Diversos

Tegula

Fauna

Imbrex/ Teula àrab

Ossos humans

Material constructiu

Malacologia

Carreus

Ictiofauna

Observacions**Caixa****Cronologia**

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E.

3013

Material

vora base nansa altres s/f TOTAL

Comuna oxidada espatulada

4 4

Grollera reduïda

3 3

Diversos

Tegula Fauna 14

Imbrex/ Teula àrab Ossos humans

Material constructiu Malacologia

Carreus Ictiofauna

Observacions

Caixa

Cronologia

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit

U.E.

3014

Material

vora base nansa altres s/f TOTAL

mostres de cendra

Diversos

Tegula

Fauna

Imbrex/ Teula àrab

Ossos humans

Material constructiu

Malacologia

Carreus

Ictiofauna

Observacions

Caixa

Cronologia

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit

U.E.

3015

Material

vora base nansa altres s/f TOTAL

mostres de cendra

Diversos

Tegula

Fauna

Imbrex/ Teula àrab

Ossos humans

Material constructiu

Malacologia

Carreus

Ictiofauna

Observacions

Caixa

Cronologia

Inventari de material

Zona 1

Sector 3

Àmbit -

U.E.

3016

Material

vora base nansa altres s/f TOTAL

Grollera reduïda

5

5

Diversos

Tegula	Fauna	1
Imbrex/ Teula àrab	Ossos humans	
Material constructiu	Malacologia	
Carreus	Ictiofauna	

1

Observacions

Caixa

Cronologia

Inventari de material

Zona 1

Sector 6

Àmbit 2

U.E.

6004

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Comuna reduïda medieval					11	11
Comuna oxidada					6	6
Grollera reduïda	1			1	20	22
Grollera oxidada					6	6
Vidriada					1	1
Ferro (clau)				1		1

Diversos

Tegula		Fauna	3
Imbrex/ Teula àrab	2	Ossos humans	
Material constructiu		Malacologia	
Carreus		Ictiofauna	

Observacions**Caixa****Cronologia****NO DETERMINADA**

Inventari de material

Zona 1

Sector 6

Àmbit 2

U.E.

6009

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Grollera reduïda medieval	1			3	24	28
Comuna reduïda medieval					1	1
Ceràmica fina culta reductora (1 peça)*	1	1	1	2	20	25
Ferro sense forma					4	4
Ferro amb forma				3		3

Diversos

Tegula	Fauna
Imbrex/ Teula àrab	Ossos humans
Material constructiu	Malacologia
Carreus	ictiofauna

Observacions

* Mateix individu format per fragments recuperats a UE diferents
Vegeu UE 6011 i 6013

Caixa

Cronologia

INDETERMINADA

Inventari de material

Zona 1

Sector 6

Àmbit 1

U.E. 6011

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Ceràmica fina cuita reductora (1)					1	1
Groiera reduïda medieval	1	1			11	13
Vidriada melada					3	3
Ferro - pany de porta					1	1
Ferro - peces planes (3 = ganivet)					4	4
Ferro - claus					25	25
Ferro - cabota					1	1
Ferro - peça rematxada					5	5
Ferro - xarnera					1	1
Ferro - aro					1	1

Diversos

Tegula	Fauna
Imbrex/ Teula àrab	Ossos humans
Material constructiu	Malacologia 7
Carreus	Ictiofauna

Observacions

(1) Mateix individu format per fragments recuperats a UE diferents. Vegeu UE 6013 i 6009

Caixa

Cronologia

NO DETERMINADA

Inventari de material

Zona 1

Sector 6

Àmbit 2

U.E. 6013

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
Grollera reduïda medieval	10*	1		5	29	45
Comuna reduïda	1				14	15
Comuna oxidada medieval					10	10
Comuna reduïda a mà					1	1
Ceràmica fina cuita reductora (1)	1			2		3
Vidriada melada	1					1
Vidriada					1	1

Diversos

Tegua		Fauna	2
Imbrex/ Teula àrab	2	Ossos humans	
Material constructiu		Malacologia	1
Carreus		ictiofauna	

Observacions

(1) Mateix individu format per fragments recuperats a UE diferents. Vegeu UE 6011 i 6009

Caixa

Cronologia

NO DETERMINADA

Inventari de material

Zona 1

Sector 6

Àmbit -

U.E.

6015

Material	vora	base	nansa	altres	s/f	TOTAL
----------	------	------	-------	--------	-----	-------

Comuna reduïda

3

3

Diversos

Tegula

Fauna

Imbrex/ Teula àrab

Ossos humans

Material constructiu

Malacologia

Carreus

1*

Ictiofauna

Observacions

* Carreu amb un joc del marro gravat.

Caixa

Cronologia

Castell de Bufalaranya – 2001

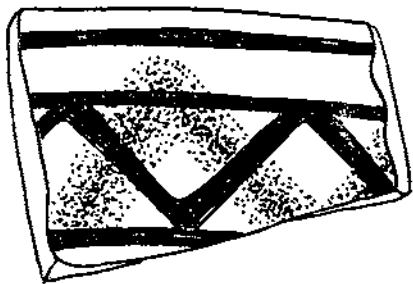
Làmines de material

Làmina 1

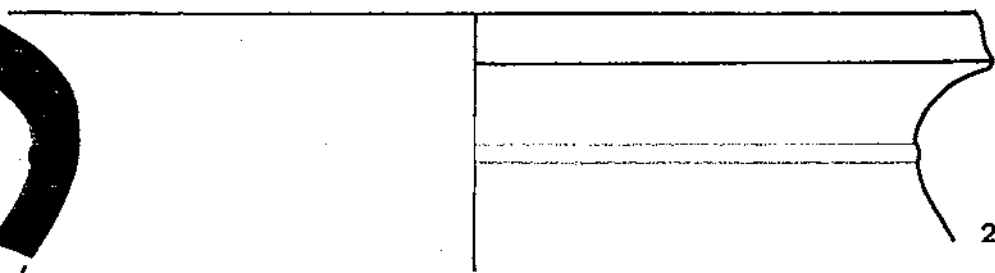
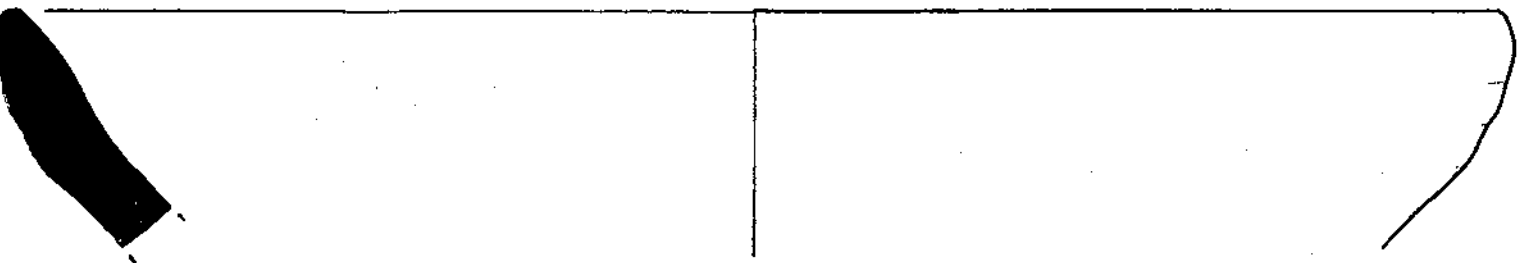
- 1.- UE 3004, ceràmica en verd i manganès
- 2.- UE 3004, ceràmica grollera reduïda.
- 3.- UE 3004, ceràmica vidriada, color melat.
- 4.- UE 6013, ceràmica grollera reduïda.
- 5.- UE 3003, ceràmica comuna, interior oxidat, exterior fumat.

Làmina 2

- 1.- UE 6009, ceràmica comuna oxidada, fina.
- 2.- UE 6011, ceràmica comuna oxidada, fina.
- 3.- UE 6013, ceràmica comuna oxidada, fina.

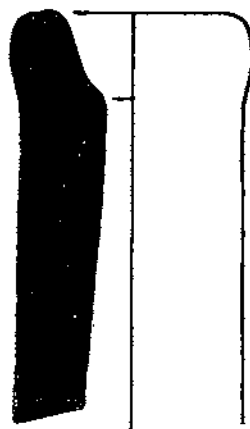
1

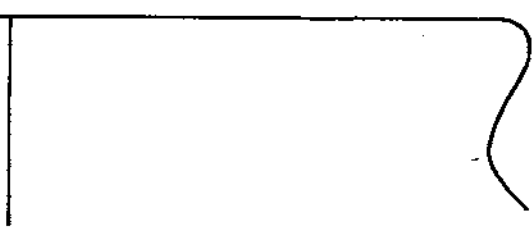
2

3

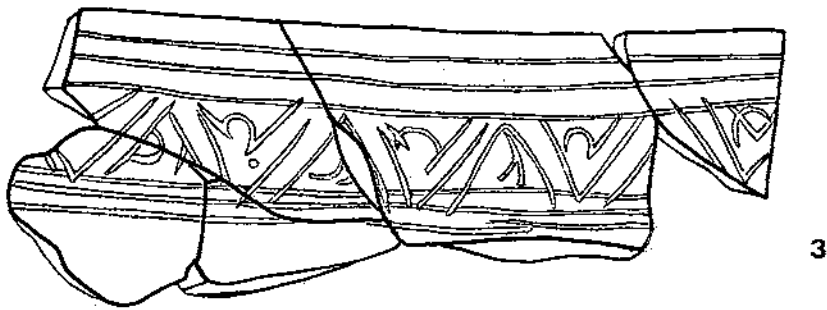
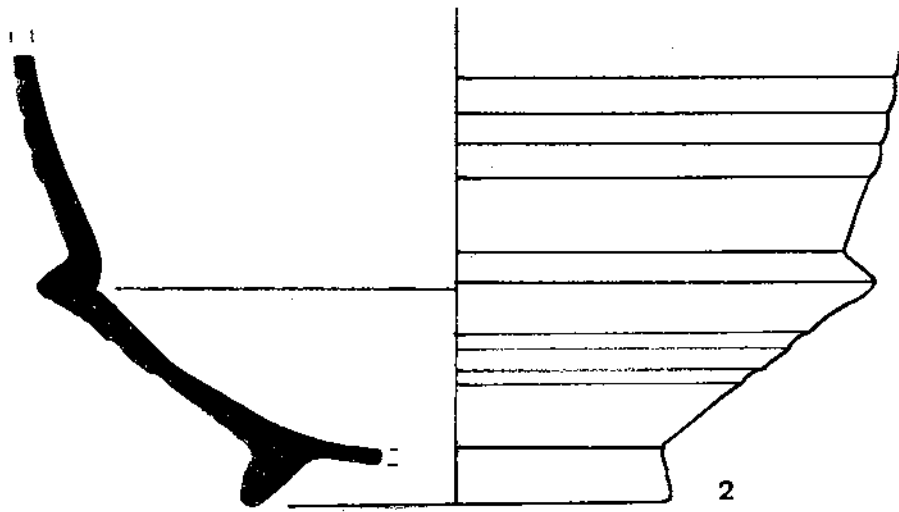
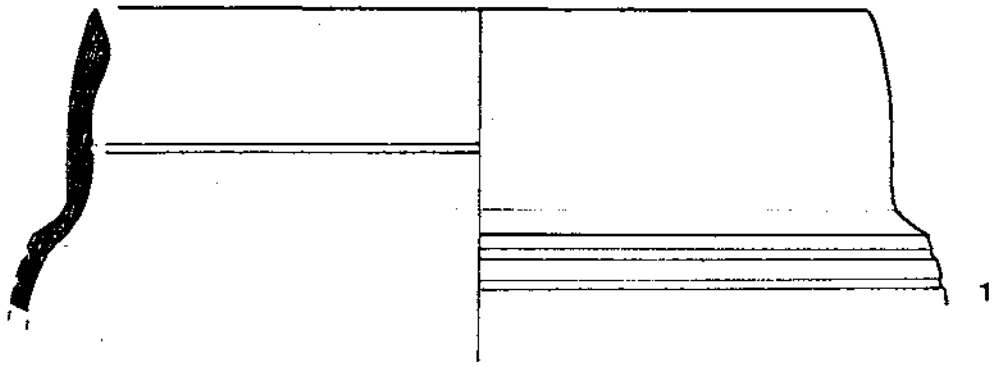

4

5

Làmines de material

Làmina 1

1. UE 3004, ceràmica grollera reduïda.
2. UE 3004, ceràmica grollera reduïda.
3. UE 3007, ceràmica vidriada, color melat.
4. UE 3004, ceràmica en verd i manganés.
5. UE 6013, ceràmica comuna oxidada.

Làmina 2

1. UE 3006, ceràmica grollera reduïda decorada amb incisions.
2. UE 3006, ceràmica grollera reduïda decorada amb incisions.
3. UE 3006, ceràmica grollera reduïda decorada amb incisions.
4. UE 3006, ceràmica en verd i manganés.
5. UE 3007, ceràmica grollera reduïda decorada amb incisions.
6. UE 3007, ceràmica en verd i manganés.
7. UE 3007, ceràmica reduïda decorada amb incisions
8. UE 3007, ceràmica en verd i manganés.

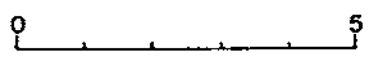
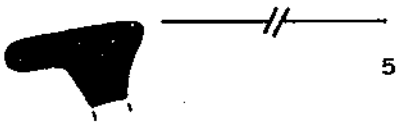
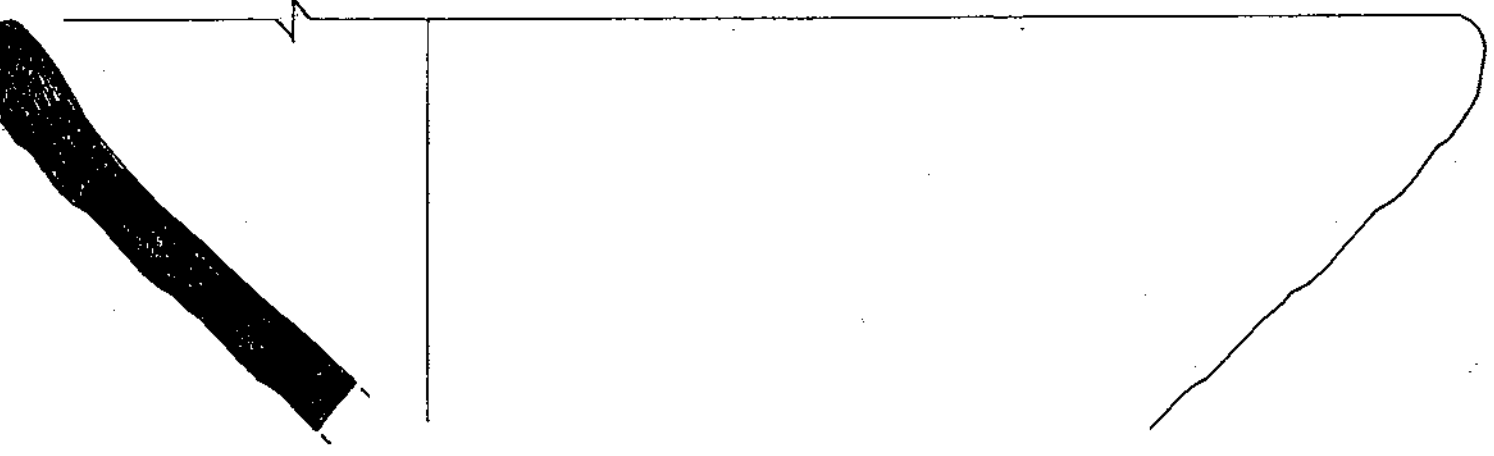
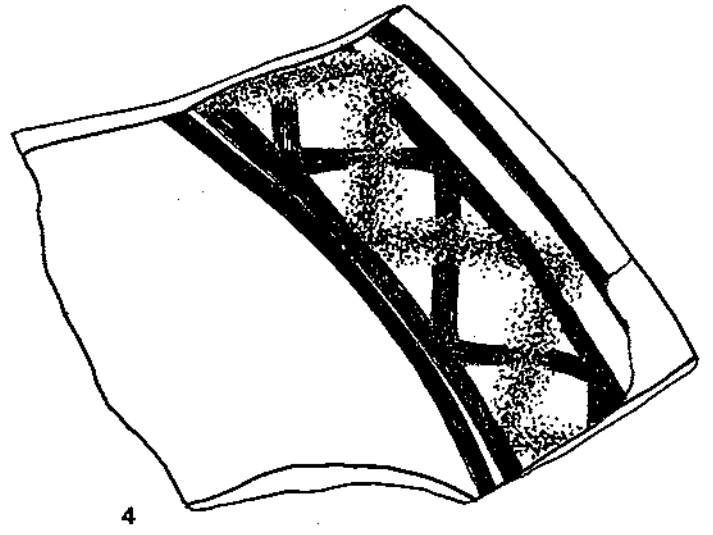
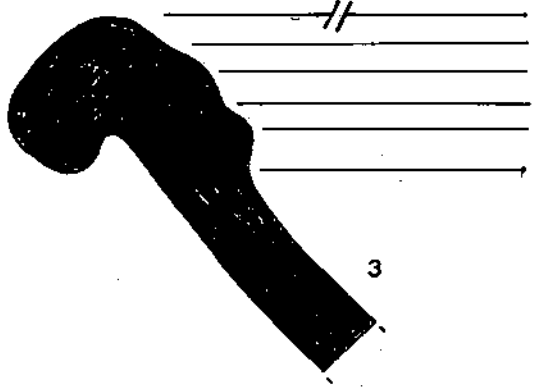
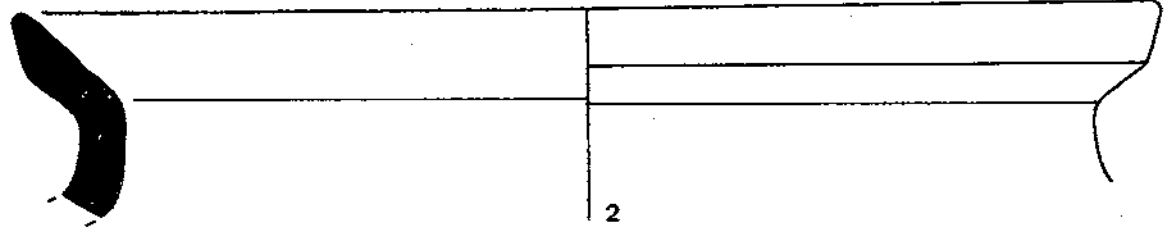
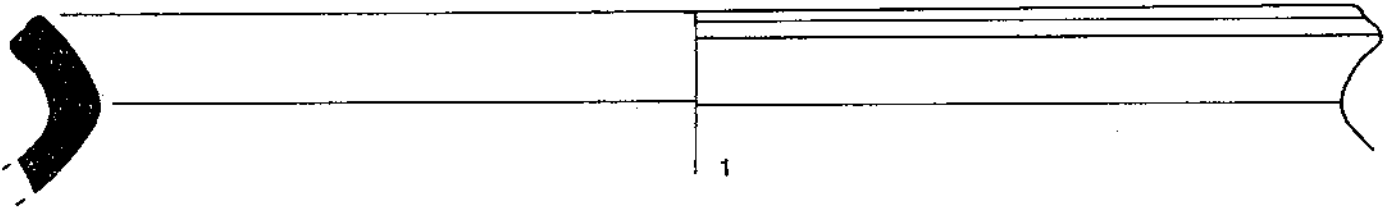
Làmina 3

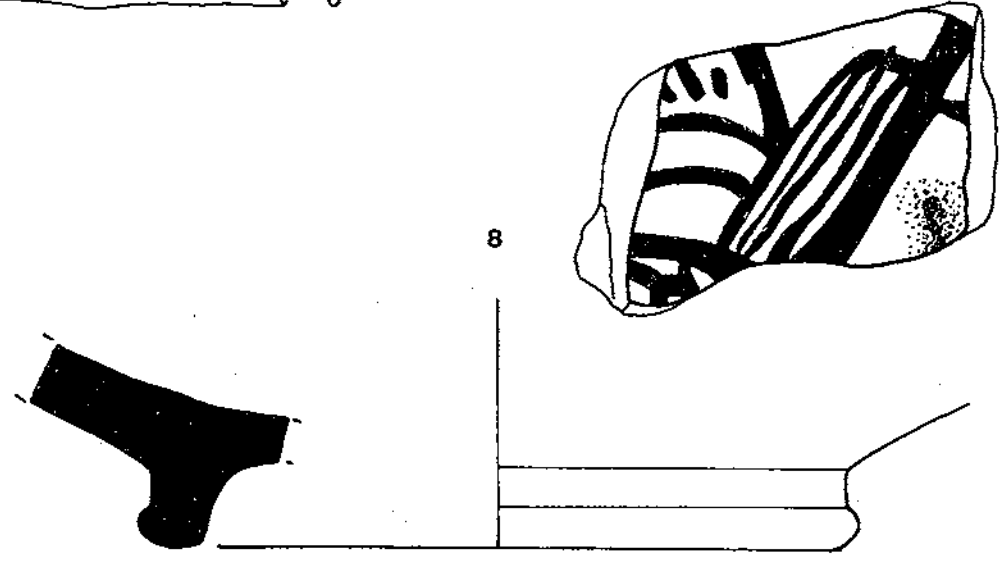
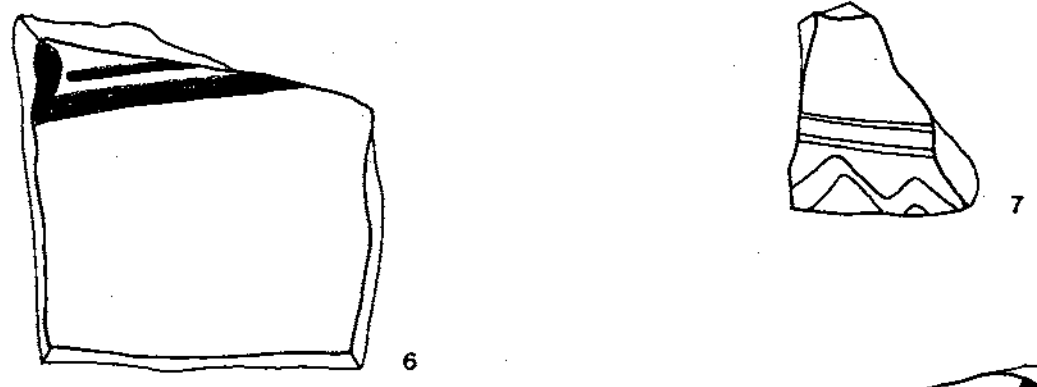
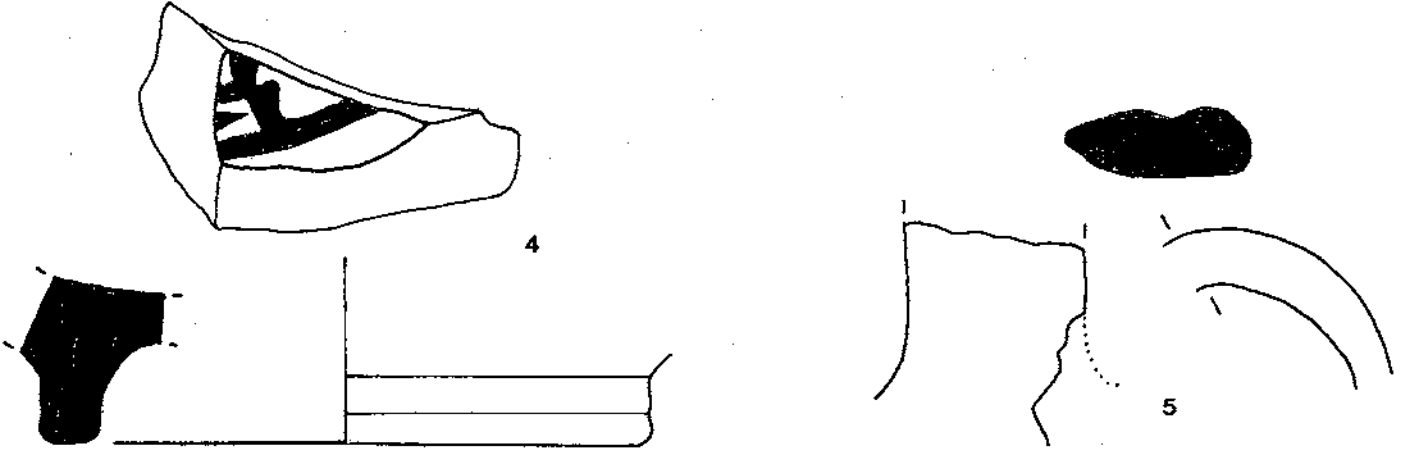
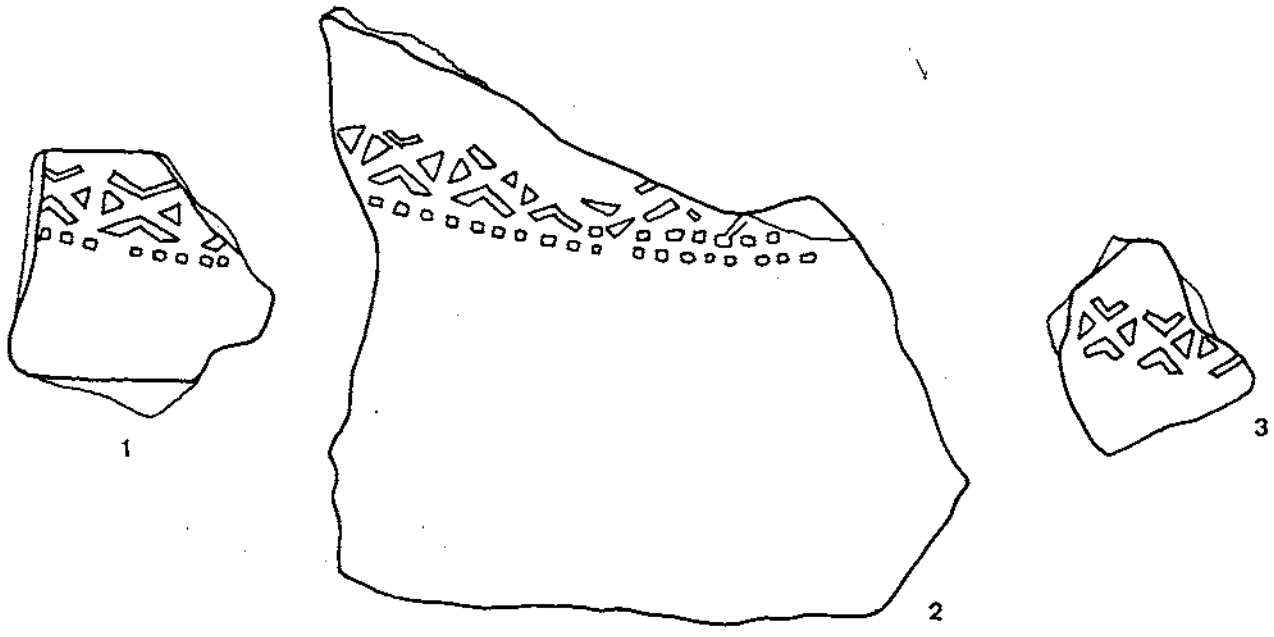
1. UE 3007, ceràmica grollera reduïda decorada amb incisions.
2. UE 3006, ceràmica en verd i manganés.

Làmina 4

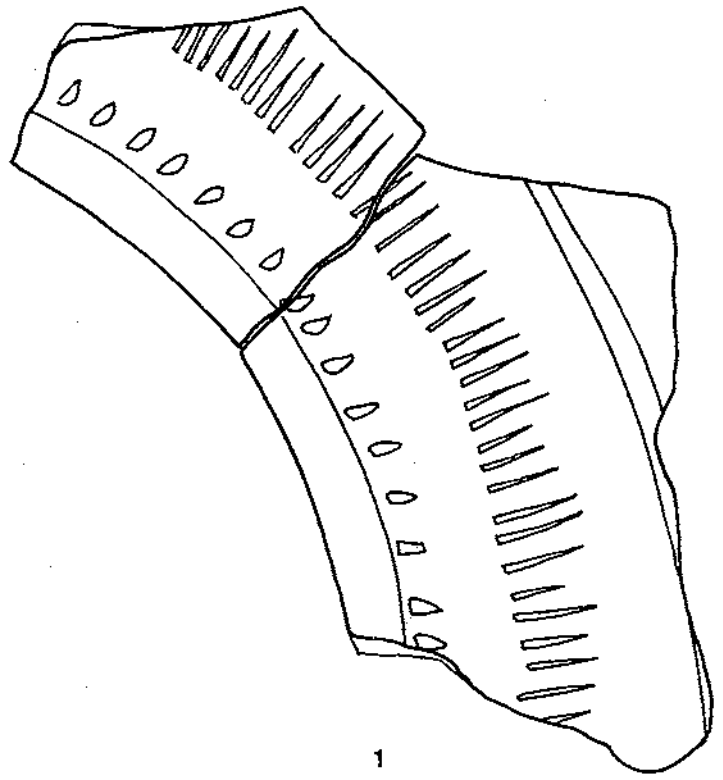
1. Carreu de licorella amb gravat d'un joc del molí o marro.

2

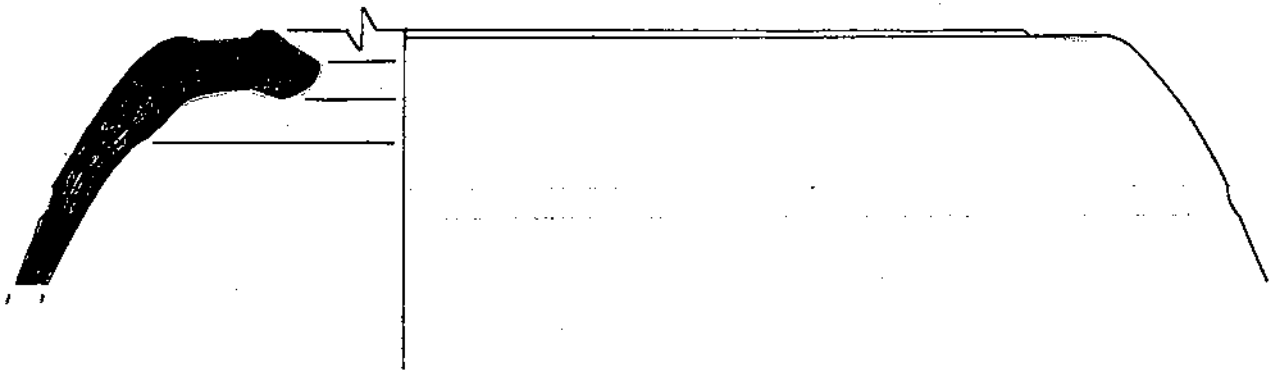

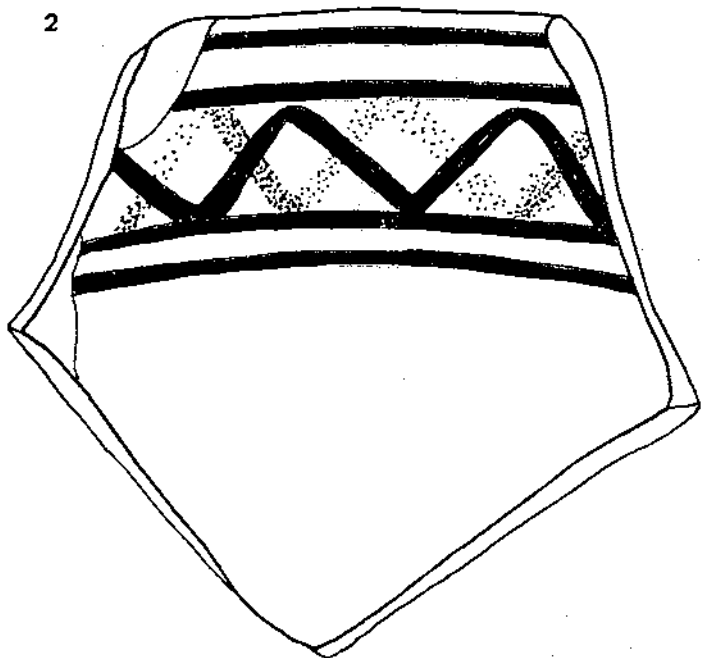
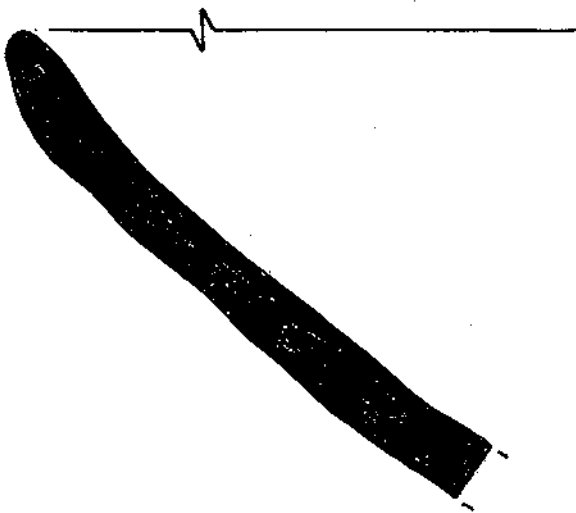
3

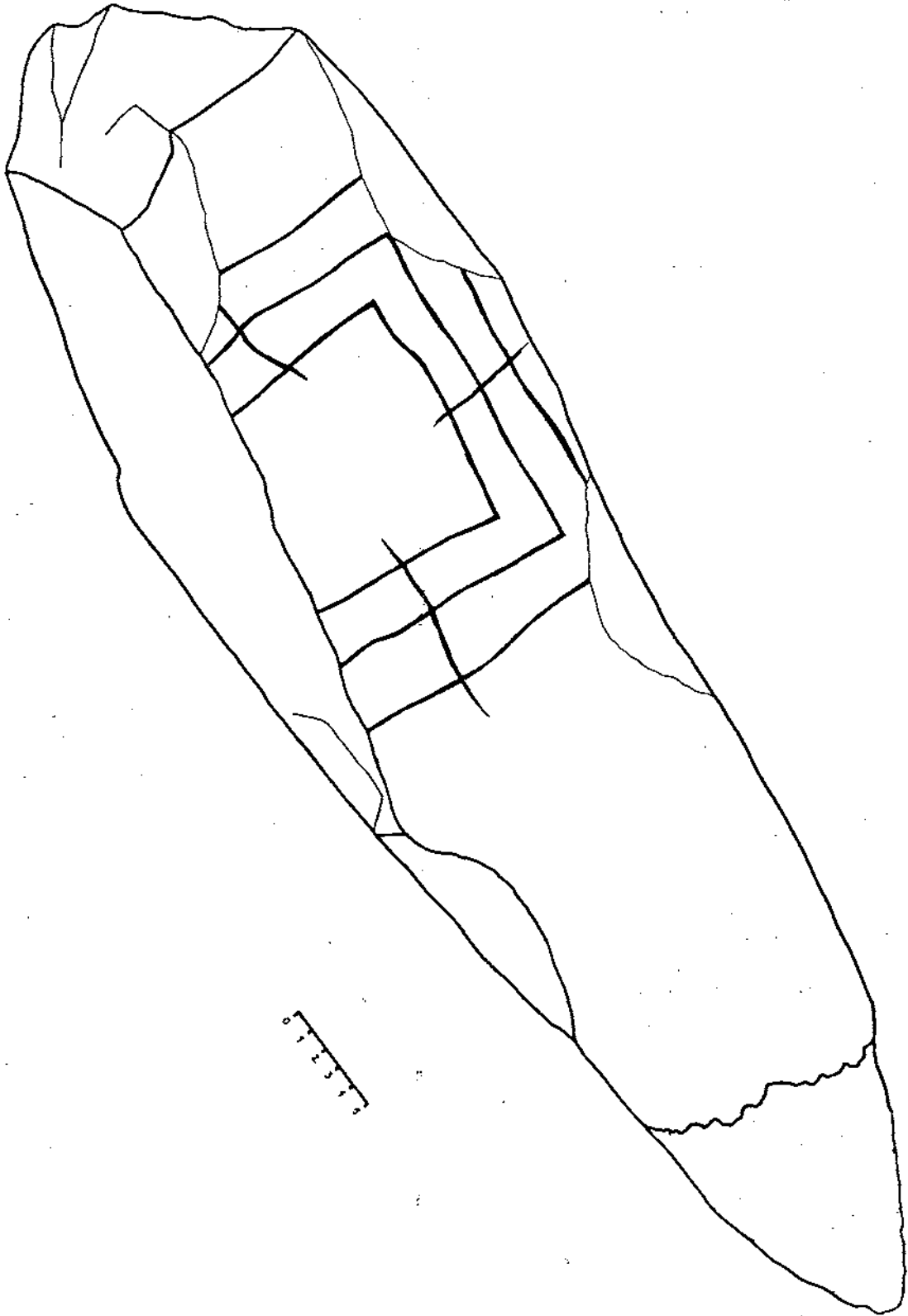
1

2

0 1 2 4

Registre fotogràfic

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	SW	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	135
U.E.	73, 70															
Descripció	Parets de la fase antiga, es veuen els paraments nord en quasi alçat.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	1-1														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	SW	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	136
U.E.	70, 71, 72, 73, 59															
Descripció	Parets de la fase antiga, en semi alçat, es veuen els paraments nord (en ombres).															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	1-2														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	SE	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	137
U.E.	70, 71, 72, 73, 7, 59															
Descripció	Parets de la fase antiga paral·les a la muralla de ponent del castell. En primer terme es veu la roca mare. Superposició aliniada d'una estructura construïda amb morter.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	1-3														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	N	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	1	Núm.	138
U.E.	22, 26, 64, 60, 10, 58															
Descripció	Paret de separació entre els àmbits 1 i 2 del sector 6. Porta de comunicació. Relació estructural amb la roca mare. Porta principal del sector 6. (imatge sobreexposada)															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	1-4														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	SW	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	139
U.E.	70, 72, 73															
Descripció	Paret de la fase antiga, orientada NS, paral·lela a la muralla de ponent, extrem nord en contacte amb la roca mare.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	2-1														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	140
U.E.	71, 73															
Descripció	Paret de la fase antiga. Orientada EW, extrem est degradat. Situació interna.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	2-2														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	141
U.E.	71, 70															
Descripció	Paret de la fase antiga. Orientada EW, extrem est degradat. Possible límit per migdia.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	2-3														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	W	Àrea	1	Sector		Àmbit		Núm.	142
U.E.																
Descripció	Accés entre els sectors 5 i 2 (ponent). Detall dels elements que configuren els brancals de la porta.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	2-4														

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	SW	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	143
U.E.	70, 71, 72, 73, 9, 7, 22, 26, 64															
Descripció	Vista general de l'àmbit 2 del sector 6. En primer terme paret que els separa de l'àmbit 1. Parets de la fase antiga en relació a la resta d'estructures.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	3-1														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	S	Àrea	1	Sector	3	Àmbit		Núm.	144
U.E.	23, 14															
Descripció	Detall de l'obertura d'accés entre els sectors 3 i 4. (perspectiva latero-frontal)															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	3-2														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	S	Àrea	1	Sector	3	Àmbit		Núm.	145
U.E.	23, 14															
Descripció	Detall de l'obertura d'accés entre els sectors 3 i 4. (perspectiva frontal)															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	3-3														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	S	Àrea	1	Sector	3	Àmbit		Núm.	146
U.E.	23, 14, 17															
Descripció	Vista general de la part del sector 3 on s'obra la porta que comunica amb el sector 4. Visió del pilar central.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	3-4														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	SE	Àrea	1	Sector	3	Àmbit		Núm.	147
U.E.	23, 14, 17															
Descripció	Vista de l'espai interior del sector 3															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	4-1														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	W	Àrea	1	Sector	3	Àmbit		Núm.	148
U.E.	17, 15, 16															
Descripció	Vista de l'espai interior del sector 3, pilar central. Esborrancs a les parets.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	4-2														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	E	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	149
U.E.	24, 58, 9, 60, 61, 22, 6014															
Descripció	Porta principal del sector 6 en relació a restes d'un nivell de pas format per un enllosat de pissarra i la roca mare retallada.															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	4-3														
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	E	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	150
U.E.	6014, 24															
Descripció	Restes d'un paviment de lloses de pissarra (imatge de mala qualitat)															
	Album	1														
	Full	6														
	Posició	4-4														

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	151
U.E.	6014, 70, 73															
Descripció	Restes d'un paviment de lloses de pissarra. Amortització de les estructures de la fase antiga (imatge de mala qualitat)															
Album	1															
Full	6															
Posició	5-1															
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	152
U.E.	6014, 24															
Descripció	Llinda de la porta 24 i relació amb les restes del paviment de lloses (imatge de mala qualitat)															
Album	1															
Full	6															
Posició	5-2															
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	153
U.E.	6014															
Descripció	Restes d'un paviment de lloses i roca mare retallada, enmarcat tot per la porta principal del sector 6.															
Album	1															
Full	6															
Posició	5-3															
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.		Àrea		Sector		Àmbit		Núm.	154
U.E.																
Descripció	Membres de l'equip d'excavació															
Album	1															
Full	6															
Posició	5-4															
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	155
U.E.	6008, 6007															
Descripció	Possible llar de foc o punt de combustió enmarcat per pedres verticals (imatge amb ombres)															
Album	1															
Full	7															
Posició	1-1															
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	N	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	156
U.E.	6008, 6007															
Descripció	Possible llar de foc o punt de combustió enmarcat per pedres verticals.															
Album	1															
Full	7															
Posició	1-2															
Tipus	B/N	C	D	X	CD	1047	Orient.	SW	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	2	Núm.	157
U.E.	70, 71, 72, 73, 59															
Descripció	Vista general de l'àmbit 2 del sector 6. Parets de la fase antiga en relació amb les estructures posteriors.															
Album	1															
Full	7															
Posició	1-3															

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-2A	Orient.	N	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	158	
U.E.																3006,3005,3009	
Descripció																Meitat de ponent de l'àmbit. Roca mare a l'angle nord, restes d'enderroc format per grans pedres, filades inferiors d'un mur.	
																Album	
																Full	9
																Posició	A1
Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-3A	Orient.	S	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	159	
U.E.																3006,3005,3009,3008,3010	
Descripció																Meitat de ponent de l'àmbit. Restes d'enderroc format per grans pedres, filades inferiors d'un mur, a l'angle SW restes de morterada de calç.	
																Album	
																Full	9
																Posició	A2
Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-4A	Orient.	SW	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	160	
U.E.																3008,3010	
Descripció																Angle SW de l'àmbit, restes de morter de calç a tocar les parets perimetrals.	
																Album	
																Full	9
																Posició	B1
Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-1A	Orient.	N	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	161	
U.E.																3006,3005,3009	
Descripció																Meitat de ponent de l'àmbit. Roca mare a l'angle nord, restes d'enderroc format per grans pedres, filades inferiors d'un mur. Igual a imatge 158, sense pissarra.	
																Album	
																Full	9
																Posició	B2
Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-8	Orient.	E	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	162	
U.E.																	
Descripció																Taca de cendres, meitat de llevant de l'àmbit	
																162	
																Album	
																Full	9
																Posició	A1
Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-9	Orient.	E	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	163	
U.E.																	
Descripció																Nivell de cendres i carbons, meitat de llevant de l'àmbit	
																163	
																Album	
																Full	9
																Posició	A2
Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-10	Orient.	E	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	164	
U.E.																	
Descripció																Nivell de cendres i carbons, meitat de llevant de l'àmbit	
																163	
																Album	
																Full	9
																Posició	B1
Tipus	B/N	C	X	D	ID	3626-6A	Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	-	Núm.	165	
U.E.																71, 73, 70, 9,	
Descripció																Vista general del sector 6 complet un cop finalitzada l'excavació.	
																imatge borrosa.	
																Album	
																Full	9
																Posició	B2

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	-	Núm.	166
U.E.	70,71, 73, 9														
Descripció	Vista general del sector un cop finalitzada l'excavació. Vista de les estructures antigas en relació amb les de la fase final.													Àlbum Full Posició	
Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	SW	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	-	Núm.	167
U.E.	70, 71, 73,														
Descripció	Vista general del sector un cop finalitzada l'excavació. Vista de les estructures antigas en relació amb les de la fase final.													Àlbum Full Posició	
Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	W	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	-	Núm.	168
U.E.	70, 71														
Descripció	Aïçat del parament intern, cara E, de la paret 70, angle amb la paret 71.													Àlbum Full Posició	
Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	S	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	-	Núm.	169
U.E.	71														
Descripció	Aïçat del parament intern de la paret 71, corresponent a la fase antiga. Parament amb opus spicatum													Àlbum Full Posició	
Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	N	Àrea	1	Sector	6	Àmbit	-	Núm.	170
U.E.	73														
Descripció	Parament sud de la paret 73, corresponent a la fase antiga. Darrera es veu la roca mare, i les estructures de l'extrem nord del sector, corresponents a la fase final. Mira													Àlbum Full Posició	
Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	S	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	171
U.E.	3014, 3015														
Descripció	Nivell de carbons i cendres localitzat a la meitat de ponent del sector. Imatge quasi cenital. Paret perimetral de l'àmbit al fons. <i>Disseny il·legible i mira</i>													Àlbum Full Posició	
Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	S	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	172
U.E.	3014, 3015														
Descripció	Nivell de carbons i cendres localitzat a la meitat de ponent del sector. Imatge quasi cenital. Paret perimetral de l'àmbit al fons. <i>Pissarra il·legible i mira</i> .													Àlbum Full Posició	
Tipus	B/N	C	D	ID X		Orient.	-	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.	173
U.E.	3014														
Descripció	Detall de la taca de cendres, inclosa en un nivell general de cendres i carbons localitzat a la meitat de ponent del sector.													Àlbum Full Posició	

Inventari d'imatges

Tipus	B/N	C	D	ID	X	Orient.	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.
													174
U.E.													Album
Descripció													Full
Estudiants de la UdG, participants en la campanya de l'any 2002: Xevi, Sergi, Rosa, laia i Laura.													Posició
Tipus	B/N	C	D	ID	X	Orient.	Àrea	1	Sector	3	Àmbit	-	Núm.
													175
U.E.													Album
Descripció													Full
Estudiants de la UdG, participants en la campanya de l'any 2002: Xevi, Sergi, Rosa, laia i Laura.													Posició

Imatge 166 (2002). Vista general del sector 6 des del nord un cop finalitzada l'excavació.

Imatge 170 (2002). Cara sud del mur UE 73, sector 6 (fase més antiga), després de l'excavació.

Imatge 160 (2002). Angle NW de l'àmbit 3 un cop acabada l'excavació.

Imatge 171 (2002). Meitat oest del sector 3. Nivell UE 3013 amb les clapes de cendra UE 3014 i 3015.